

**Matja e stigmës dhe diskriminimit
ndaj popullatave kyçe në rrezik
për HIV dhe personave që jetojnë
me HIV**

“Matja e stigmës dhe diskriminimit ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe personave që jetojnë me HIV, në Kosovë”

*Tetor 2019
Prishtinë, Kosovë*

Hulumtim i zbatuar nga:

UBO Consulting Offices

Bajram Curri Nr. 5, Prishtinë 10000,
Kosovë

Tel: (044) 111-217
(038) 225-582

E-mail: info@uboconsulting.com

Web: www.uboconsulting.com

Projekt i porositur nga:

inTeGra

Integra Office

Rrustem Statovci n.n. Building 2, 3/3
Prishtina 10000, Kosovo

Tel: +383 (0) 38 246 717

E-mail: info@ngo-integra.org

Web: <http://www.ngo-integra.org/>

Me mbështetjen financiare dhe teknike të:

Falënderim

Dëshirojmë të falënderojmë përzemërsisht Fondin për Zhvillim Komunitar (CDF), Fondin Global, Institucionin e Avokatit të Popullit të Kosovës, Integra-n, UBO Consulting dhe pjesëmarrësit e hulumtimit për mbështetjen dhe kontributin e tyre, si dhe të gjithë individët dhe organizatat që e bënë këtë hulumtim të mundur.

Një falënderim i veçantë u kushtohet anëtarëve vijues të Grupit Avokues të Programit (GAP)¹: Sadete Demaj (Zyra për Qeverisje të Mirë, Zyra e Kryeministrit), Merita Sylja (Institucioni i Avokatit të Popullit), Minire Zeqiri Pllana (Policia e Kosovës), Laura Shehu (Programi HIV, Ministria e Shëndetësisë), Majlinda Gjocaj (Programi TB, Ministria e Shëndetësisë), Lulzim Çela (Programi TB, CDF), Alban Gjonbalaj (KAPHA - Asociacioni Kosovar i Personave që jetojnë me HIV/AIDS), Arbër Nuhiu (CSGD - Qendra për Zhvillimin e Grupeve Shoqërore), Muharrem Ademi (Labyrinth), Rifat Batusha (KOPF – Fondacioni për zhvillimin e popullsisë) Edona Ahmetaj (ish këshilltare juridike e CDF), Gazmend Zhuri (OBSh), Alban Krasniqi (Këshilltar Ligjor në CDF), Rinë Abrashi (Asistente e Projektit, Sekretariati i GAP-it , Integra).

Anëtarët e lartpërmendur të GAP-it morën pjesë në proceset e miratimit dhe shkëmbimit të perspektivave të tyre lidhur me gjetjet dhe rekomandimet e këtij hulumtimi.

Autorësia

Autorët: Ebru Suleyman, Kushtrim Koliqi, Edona Deva

Botuar nga: Integra, CDF dhe Institucioni i Avokatit të Popullit.

1 Grupi Avokues i Programit (GAP) u krijua në kuadër të MKK-së për të adresuar çështjet e nivelit të lartë të politikave që ndikojnë në qasjen në kujdes. Me synimin për të mobilizuar palët e interesit dhe komunitetet, GAP-i synon të ndikojë në ndryshimin e qëndrimeve, veprimeve, politikave dhe ligjeve për përmirësimin e situatës së njerëzve të prekur nga shkeljet e të drejtave të njeriut dhe të qasjes së ulët në shërbimet thelbësore të HIV dhe TB.

Përmbajtja

Lista e shkurtesave	6
Historiku dhe konteksti	7
Përmbledhje ekzekutive	9
Metodologjia	10
Modeli i marrjes së mostrave	10
Hartimi i pyetësorit	11
Rrjedha e procesit	12
Rezultatet kryesore	12
Veçoritë kryesore demografike të pjesëmarrësve të hulumtimit	12
Kontakti me popullatat kyçe në rrezik për HIV	13
Ofrimi i shërbimeve për popullatat kyçe në rrezik për HIV	21
Qëndrimet dhe mendimet e punonjësve gjatë ofrimit të shërbimeve për PJHIV	24
Matja e mendimeve stigmatizuese të profesionistëve	31
Matja e stigmës dhe diskriminimit	40
Informimi lidhur me detyrimet ligjore	45
Gjetjet dhe rekomandimet kryesore	51
Gjetjet kryesore	51
Rekomandime	56
OMK, OIK, dhe përfshirja e stafit të Fakultetit të Mjekësisë.	57
Shtojcat	59
Informata të hollësishme metodologjike	59

Tabela e grafikoneve

Grafikoni 1. Trajnimet e zhvilluara në temat e renditura, të ndara sipas fushave _____	14
Grafikoni 2. P10) Shërbimet e ofruara për personat në vijim në 12 muajt e fundit _____	15
Grafikoni 3. P10) Shërbimet e ofruara për personat në vijim në 12 muajt e fundit, të ndara sipas fushave _____	16
Grafikoni 4. Q11) Njohja me popullatat kyçe në rrezik për HIV _____	16
Grafikoni 5. Q11) Njohja me popullatat kyçe në rrezik për HIV, e ndarë sipas moshës _____	17
Grafikoni 1. Gatishmëria për tu shoqëruar me pjesëtarë të popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV _____	18
Grafikoni 7. Gatishmëria për tu shoqëruar me popullata kyçe në rrezik për HIV, të ndara sipas profesioniT _____	19
Grafikoni 8. Gatishmëria për tu shoqëruar me popullata kyçe në rrezik për HIV, të ndarë sipas besimeve të deklaruara fetare _____	20
Grafikoni 9. Gatishmëria për tu shoqëruar me popullata kyçe në rrezik për HIV, e ndarë sipas kombësisë _____	21
Grafikoni 10. P13) Ndjenjat lidhur me takimin me një person nga popullatat kyçe në rrezik për HIV _____	22
Grafikoni 11. P14) Reagimi i të anketuarve kur iu është dashur t'iu ofrojnë shërbime popullatave kyçe për HIV dhe PJHIV _____	23
Grafikoni 12. P15) A pajtoheni me deklaratat në vijim _____	24
Grafikoni 13. P16) Nivelet e brengosjes të deklaruara në hasjen e situatave në vend të punës lidhur me popullatat kyçe në rrezik për HIV (rezultatet për tërë popullatën mostër) _____	26
Grafikoni 14. P16) Nivelet e shqetësimit të deklaruara me hasjen e situatave të caktuara lidhur me popullatat kyçe në vendin e punës në lidhje me popullatat kyçe në rrezik për HIV (rezultatet vetëm për profesionistët shëndetësorë) _____	26
Grafikoni 15. P16) Nivelet e shqetësimit të deklaruara me hasjen e situatave të caktuara lidhur me popullatat kyçe në vendin e punës në lidhje me popullatat kyçe në rrezik për HIV (rezultatet për profesionistët shëndetësorë të ndarë sipas profesioneve) _____	27
Grafikoni 16. P17) Mendimet mbi përdorimin e masave të radhitura gjatë ofrimit të shërbimeve për popullatat kyçe në rrezik për HIV (rezultatet për tërë popullsinë) _____	28
Grafikoni 17. Përqindjet e punonësorëve shëndetësorë dhe të sundimit të ligjit që shprehin se këto masa duhet të merren gjatë ofrimit të shërbimeve për popullatat kyçe në rrezik për HIV _____	29
Grafikoni 18. P17) Mendimi lidhur me masat e radhitura gjatë ofrimit të shërbimeve për popullatën kyçe në rrezik për HIV (rezultatet vetëm për punëtorët shëndetësorë) _____	30
Grafikoni 19. Përqindjet e profesioneve shëndetësore që shprehin se këto masa duhet të merren gjatë ofrimit të shërbimeve në rrezik për HIV _____	31
Grafikoni 20. Lista e deklaratave negative dhe nivelet e pajtimit me to mes tërë popullatave së hulumtimit _____	32
Grafikoni 21. Lista e deklaratave pozitive dhe neutrale dhe nivelet e pajtimit me to për tërë popullatën e hulumtimit _____	33
Grafikoni 22. Nivelet e pajtimit me deklarata negative të ndara sipas grupomoshave _____	34
Grafikoni 23. Nivelet e mospajtimit me deklarata negative, të ndara sipas pikëpamjeve fetare të deklaruara _____	35

<i>Grafikoni 24. Nivelet e pajtimit dhe mospajtimit me deklaratat negative lidhur me popullatat kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV</i>	36
<i>Grafikoni 25. Nivelet e pajtimit dhe mospajtimit me deklaratat neutrale dhe pozitive për popullatat kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV</i>	37
<i>Grafikoni 26. Nivelet e pajtimit me deklaratat negative, të ndara sipas kombësisë</i>	38
<i>Grafikoni 27. Nivelet e pajtimit me deklaratat negative, të ndara sipas besimeve fetare të deklaruara</i>	39
<i>Grafikoni 28. Nivelet mesatare të stigmës për punëtorët e shëndetit dhe sundimit të ligjit (duke përfshirë punëtorët e arsimit që ligjërojnë lëndët e shëndetësisë dhe juridikut)</i>	41
<i>Grafikoni 29. Niveli mesatar i stigmës për të gjitha profesionet</i>	42
<i>Grafikoni 30. Nivelet mesatare të stigmës për grupet e ndara lidhur me pyetjen "A e njihni dikë apo a keni ndonjë familjar nga popullatat kyçe në rrezik për HIV?"</i>	42
<i>Grafikoni 31. Nivelet mesatare të stigmës mes profesionistëve të cilët do të shoqëroheshin me popullatat kyçe në rrezik për HIV dhe profesionistëve që nuk do të shoqëroheshin me ta</i>	43
<i>Grafikoni 32. Nivelet mesatare të stigmës bazuar në nivelet e shkollimit</i>	44
<i>Grafikoni 33. Nivelet mesatare të stigmës bazuar në rajone</i>	44
<i>Grafikoni 34. Nivelet mesatare të stigmës bazuar në mendimet e deklaruara paraprakisht</i>	45
<i>Grafikoni 35. Raportimet mbi sjellje diskriminuese të vërejtur në vende të punës</i>	46
<i>Grafikoni 36. Reportimet mbi sjellje diskriminuese të vërejtur në vendet e punës bazuar në grupmosha</i>	47
<i>Grafikoni 37. Raportimet lidhur me sjelljen diskriminuese që konsiderohet e pranueshme në kulturën e punës</i>	48
<i>Grafikoni 38. Nivelet e raportuara të informimit me rregullat dhe detyrimet ligjore</i>	49
<i>Grafikoni 39. Nivelet e raportuara të informimit me rregullat dhe detyrimet ligjore, të ndara sipas kombësisë</i>	50
<i>Tabela 1. Korniza e mostrës së hulumtimit</i>	11
<i>Tabela 2. Shpërndarja demografike</i>	12

Lista e shkurtesave

AIDS	Sindroma e imunodeficiencës së fituar
MKK	Mekanzimi Koordinues i Kosovës
CDF	Fondi për Zhvillim Komunitar
CSGD	Qendra për Zhvillim të Grupeve Shoqërore
PSF	Punonjëset e seksit femra
HIV	Virusi i imunodeficiencës humane
KAPHA	Asociacioni Kosovar i Personave që jetojnë me HIV dhe AIDS
KOPF	Fondacioni Kosovar i Popullsisë
MSM	Meshkuj që bëjnë seks me meshkuj
GAP	Grupi Avokues i Programit
PJHIV	Personat që jetojnë me HIV
PID	Personat që injektojnë droga
UNAIDS	Programi i përbashkët i Kombeve të Bashkuara për HIV/AIDS
OBSH	Organizata Botërore e Shëndetësisë

Historiku dhe konteksti

UNAIDS në mbarë botën e përshkruan stigmën e lidhur me HIV/AIDS si “proces i zhvlerësimit të personave që jetojnë ose janë të afektuar nga HIV/AIDS. Kjo stigma shpesh buron nga stigmatizimi bazik, i seksit dhe përdorimit intravenoz të drogës - dy nga rrugët kryesore të infeksionit HIV.

Diskriminimi pason stigmën dhe është një trajtim i padrejtë i një individi bazuar në statusin e tij apo të saj të vërtetë apo të perceptuar të HIV-it. Stigma dhe diskriminimi shkelin të drejtat themelore të njeriut dhe mund të ndodhin në nivele të ndryshme, duke përfshirë nivelin politik, ekonomik, social, psikologjik dhe institucional.

Kur ekziston stigma, njerëzit shpesh preferojnë të injorojnë statusin e tyre real ose të mundshëm të HIV-it. Kjo mund të çojë në rrezikun e përparimit më të shpejtë të sëmundjes për ta dhe gjithashtu në rrezikun e përhapjes së HIV-it tek të tjerët.”²

Në vendet me prevalencë të ulët të HIV-it si Kosova, mbikëqyrja e HIV-it është përqendruar në popullatat që janë më të rrezikuara dhe të ekspozuara ndaj HIV-it. Sipas standardeve të UNAIDS-it, Kosova ka përcaktuar si vijon popullatat kyçe në rrezik për HIV: MSM-të, PSF-të dhe PID-të.

Praktikat dhe sjelljet e pasigurta seksuale dhe ato të lidhura me përdorimin e drogës, kontribuojnë në prevalencën e përgjithshme të HIV-it. Njerëzit me praktika dhe sjellje të pasigurta shpesh janë më të rrezikuar të infektohen se ata që praktikojnë seks të sigurt dhe praktika të sigurt injektimi, pavarësisht nga popullata që i përkasin. Sidoqoftë, popullatat kyçe në rrezik për HIV përballen me shumë pengesa sociale, ligjore dhe në qasje në shërbimet e parandalimit dhe trajtimit, kryesisht për shkak të nivelit të lartë të stigmës dhe diskriminimit. Sipas UNAIDS, në nivel botëror një në katër njerëz që jetojnë me HIV kanë përjetuar diskriminim në mjediset e kujdesit shëndetësor dhe një në tri gra që jetojnë me HIV kanë përjetuar të paktën një formë diskriminimi në mjediset e kujdesit shëndetësor, që lidhen me shëndetin e tyre seksual dhe riprodhues. Kur personat që jetojnë me apo që janë në rrezik nga HIV-i, diskriminohen në mjediset e kujdesit shëndetësor, ata mëshafen. Kjo rrezikon seriozisht mundësinë për të arritur njerëzit me shërbime të testimit, trajtimit dhe parandalimit të HIV-it. Stigma dhe diskriminimi është një sulm ndaj të drejtave të njeriut dhe vë në rrezik jetën e personave që jetojnë me HIV dhe popullatave kyçe.

Prandaj, është e rëndësishme të monitorohet stigma dhe diskriminimi ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe ndaj PJHIV, pasi që mund të ketë një ndikim në trendët e epidemisë së HIV-it.

² UNAIDS Fleta e informatave, Programi i Kombeve të Bashkuara për HIV/AIDS, 2003

Kosova është ndër vendet me një nga prevalencë më të ulët të HIV-it në mesin e popullatës së përgjithshme dhe me përhapje të ulët në mesin e popullatave kyçe në rrezik për HIV: meshkujt që bëjnë seks me meshkuj (MSM), personat që injektojnë drogë (PID), dhe punëtoret e seksit femra (PSF). Deri në fund të vitit 2018, janë regjistruar 122 raste të HIV-it në Kosovë. Prej tyre, 69 zhvilluan AIDS-n dhe 46 vdiqën nga sëmundjet e lidhura me AIDS. Mënyra kryesore e transmetimit është heteroseksuale, me 52%, 18% në mesin e MSM-ve dhe vetëm 2% të PID-të. Mënyra e transmetimit është e panjohur për një çerek (26%) të rasteve me HIV. Është e mundur që transmetimi si rezultat i meshkujve që bëjnë seks me meshkuj është i nën-raportuar, duke pasur parasysh stigmën shumë të lartë rreth MSM-ve: ata mund të përfaqësojnë një pjesë të atyre që raportojnë seksin "heteroseksual", ose kategorinë e "të panjohurve". Në vitin 2016, megjithatë, u zbuluan 11 raste të reja HIV. Shumica e rasteve të regjistruara me HIV (70%) janë meshkuj. Hulumtimet e fundit të mbikëqyrjes konfirmuan një përhapje të ulët të HIV-it midis popullsisë kryesore në rrezik për HIV, përkatësisht MSM.

Ky është hulumtimi i parë i këtij lloji në vend, i kryer me qëllim të matjes së stigmës dhe diskriminimit ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe njerëzve që jetojnë me HIV/AIDS në Kosovë.

Hulumtimi është zbatuar nga UBO Consulting në dhjetor 2018 me kërkesë të OJQ-së Integra, në mbështetje të CDF dhe Institucionit të Avokatit të Popullit të Kosovës. Hulumtimi është mbështetur financiarisht nga CDF përmes grantit të Fondit Global.

Hulumtimi u krye në disa institucione të Republikës së Kosovës në fushën e shëndetësisë dhe të mbrojtjes së ligjit, për të përcaktuar nëse stigma dhe diskriminimi ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe personave që jetojnë me HIV (PJHIV) ekziston, dhe nëse po, për të përcaktuar nivelin e stigmës dhe diskriminimit të disa profesione në këto dy fusha. Popullatat kryçe në rrezik për HIV përfshijnë: meshkujt që bëjnë seks me meshkuj, personat që injektojnë drogë dhe punëtoret e seksit femra.

Puna në terren ka filluar në janar dhe ka zgjatur deri në mars 2019. Janë intervistuar: avokatë, gjyqtarë, prokurorë, hetues të policisë, profesorë të fakultetit juridik dhe punonjës socialë në fushën e sundimit të ligjit, si dhe mjekë, infermierë, punonjës të tjerë shëndetësorë (staf teknik mjekësor, farmacistë, dentistë, etj) dhe profesorë në departamentet fakultetit të mjekësisë.

Gjetjet e hulumtimit u ndanë me Grupin Avokues të Programit (GAP) në takimin e mbajtur me 13 shtator 2019. Në këtë takim, një shumicë absolute e gjetjeve u dëshmuar si valide, dhe OJQ Integra u ofroi anëtarëve të GAP-it edhe një mundësi për të dërguar komente me shkrim. Ndërhyrjet që janë dërguar nga anëtarët e PAG-ut lidhur me gjetjet dhe rekomandimet janë përfshirë në këtë raport. Gjetjet e hulumtimit janë raportuar në vijim në hollësi.

Përmbledhje ekzekutive

Stigma dhe diskriminimi janë ndër pengesat kryesore për qasje në shërbime shëndetësore, sociale dhe juridike. Prandaj, është e rëndësishme të evidentohet dhe të zbulohet se çfarë dëmton përpjekjet për parandalim, trajtim dhe kujdes për HIV, cili është shkaku i frikës për të kërkuar informacion dhe shërbime për të zvogëluar rrezikun për infeksion, ose regjistrimin për trajtim dhe kujdes.

Rezultatet e hulumtimit tregojnë se stigma dhe, rrjedhimisht, diskriminimi ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV ekziston dhe është mjaft e lartë në mesin e profesionistëve të sundimit të ligjit dhe të shëndetësisë, në sektorin publik. Brenda konteksteve të punës së tyre, profesionistët e lartpërmendur kanë pasur nivele të moderuara të kontaktit me popullatat kyçe në rrezik për HIV dhe me PJHIV; disa prej tyre kanë deklaruar po ashtu se përmes miqve ose lidhjeve familjare personalisht njohin një anëtar të popullatave kyçe dhe/ose PJHIV. Sidoqoftë, ekspozimi më i madh dhe marrëdhëniet me popullata kyçe dhe PJHIV nuk ishin plotësisht efektive në zvogëlimin e stigmës ndaj këtyre popullatave, dhe pothuajse çdo grup i mostrës ka një nivel të caktuar të stigmës ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV, në shkallë të ndryshme.

Edhe pse jo plotësisht pa stigmë, profesionistët që i takojnë grupmoshave më të reja, në përgjithësi kishin pak më pak të ngjarë të stigmatizojnë dhe diskriminojnë anëtarët e popullatave kyçe për HIV përmes punës së tyre. Në mënyrë të ngjashme, profesionistët me nivele më të larta arsimore në krahasim me kolegët e tjerë, kishin më pak të ngjarë të stigmatizojnë dhe diskriminojnë anëtarët e popullatave kyçe për HIV. Në të njëjtën mënyrë, profesorët e juridikut dhe të mjekësisë kishin gjithashtu më pak të ngjarë të stigmatizojnë dhe diskriminojnë anëtarët e popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV.

Profesionet që kishin stigmë të nivelit më të lartë ishin hetuesit e policisë, punonjësit socialë, profesionistët e tjerë shëndetësorë dhe infermierët. Mesatarisht, anëtarët e këtyre profesioneve ranë dakord me deklaratat negative në lidhje me popullatat kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV, më shumë se të tjerët.

Përkundër faktit se shumica e profesionistëve nga të gjitha fushat deklaruan se ishin të vetëdijshëm për detyrimet ligjore dhe rregulloret në lidhje me ofrimin e shërbimeve ndaj qytetarëve, në përgjithësi, hulumtimi tregoi se popullatat kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV janë stigmatizuar gjerësisht në të gjitha profesionet, dhe për këtë arsye janë diskriminuar.

Metodologjia

Për hulumtimin u përdor një metodologji kuantitative për të matur praninë e stigmës dhe diskriminimit të profesionistëve publikë ndaj popullatave kryesore. Në kontekstin e metodologjisë kuantitative, hulumtimi përdori një pyetësor si instrument matës. Pyetësori ishte i përbërë nga njëzet e dy pyetje, nëntë prej të cilave ishin pyetje demografike. Pyetësori përfshin pyetje të sajura për të matur sjelljet, mendimet, perceptimet dhe njohuritë e profesionistëve të intervistuar.

Modeli i marrjes së mostrave

Pyetësori i Hulumtimit 'Matja e stigmës dhe diskriminimit ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV' u administrua përmes intervistave të drejtpërdrejta.

Përcaktimi i mostrës u bë bazuar në kornizën e mostrës së mbledhur dhe u llogarit nga të dhënat zyrtare mbi numrin e punonjësve të profesioneve të targetuara.

Llogaritja e madhësisë së mostrës u realizua bazuar në këto elemente:

- ❖ Numri i përgjithshëm i mjekëve, infermierëve dhe personelit tjetër shëndetësor që punojnë në institucionet shtetërore, i ofruar nga Ministria e Shëndetësisë dhe Ministria e Administratës Publike;
- ❖ Numri i përgjithshëm i gjyqtarëve, prokurorëve, hetuesve policorë dhe avokatëve në tërë Kosovën, sipas të dhënave nga Ministria e Drejtësisë, Këshilli Gjyqësor i Kosovës, Zyra e Prokurorit të Shtetit, Policia e Kosovës dhe Oda e Avokatëve të Kosovës;
- ❖ Numri i përgjithshëm i punonjësve socialë, i siguruar nga Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale;
- ❖ Numri i përgjithshëm i profesorëve të juridikut dhe mjekësisë në universitete publike e private të Kosovës.

Madhësia e mostrës dhe shpërndarja e saj është bërë në përpjesëtim me numrin e përgjithshëm të punëtorëve për çdo komunë përkatëse, në mënyrë që të jenë përfaqësues të popullatës së përgjithshme të institucioneve të synuara. Hulumtimi është realizuar në tërë Kosovën.

Rrjedhimisht, matjet përfaqësuese janë nxjerrur për:

- ❖ Të gjitha profesionet e mëposhtme:
 - Sundimi i ligjit
 - Avokatë
 - Gjyqtarë

- Prokurorë
- Hetues të policisë
- Profesorë në fakultetin e juridikut (punëtorë të arsimit në lëndët juridike/ligjore)
- Punonjësit social
- Shëndetësia
 - Mjekë
 - Infermierë
 - Punëtorë të tjerë shëndetësorë (teknikë të laboratorëve, farmacistë, staf teknik, dentistë, etj.)
 - Profesorë në fakultetin e mjekësisë (punëtorët e arsimit në lëndët e shëndetësisë)
- ❖ Në secilin prej shtatë rajoneve të Kosovës
- ❖ Nivelet e shpërndarjes së përbërjes etnike për secilën komunë

Intervali i konfidencës për të gjitha matjet e popullatave me një madhësi të mostrës n (714) është **95%**.

Margjina e gabimeve për të gjitha matjet e popullatave me madhësi të mostrës n (714) është **5%**.

Në vijim janë dhënë informata të shpërndarjes së përgjithshme demografike dhe rajonale në mostrën e fundit:

Tabela 1. Korniza e mostrës së hulumtimit

Profesionet	Punonjësit serb	Punonjësit shqiptarë	Totali
Mjekë	9	86	95
Infermierë	20	205	225
Profesionistë të tjerë shëndetësorë	5	50	55
Profesorë të mjekësisë	2	15	17
Avokatë	11	95	106
Hetues të policisë	8	76	84
Prokurorë	2	19	21
Gjyqtarë	4	38	42
Profesorë të juridikut	2	17	19
Punonjës social	5	45	50
Gjithsej	68	646	714

Hartimi i pyetësorit

Në hulumtimin 'Matja e stigmës dhe diskriminimit ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV' u përdor një instrument anketues gjithëpërfshirës me shumë tema për të matur perceptcionet, qëndrimet dhe njohuritë e punonjësve institucionalë në

lidhje me stigmën e mundur ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe personat që jetojnë me HIV dhe i përmbushin objektivat tjerë të hulumtimit. Hartimi i pyetësorit u bazua në praktika përkatëse ndërkombëtare më të mira³⁴⁵ dhe nga përvoja e gjatë e UBO Consulting me dizajnin e instrumentit për matjen e perceptimeve, i përshtatur për kontekstin e Kosovës, duke u përqendruar në lidhjet me hulumtime të kaluara në vend dhe në përmirësimin e metodologjive ekzistuese dhe të ardhshme.

Rrjedha e procesit

Procesi i punës në terren filloi më 15 janar 2019 dhe përfundoi zyrtarisht në fund të ditës më 5 mars 2019. Shkalla e përgjigjeve të hulumtimit u llogarit si 51%.

Rezultatet kryesore

Veçoritë kryesore demografike të pjesëmarrësve të hulumtimit

Në vijim është dhënë përbërja kryesore demografike e profesionistëve të anketuar për këtë hulumtim.

Tabela 2. Shpërndarja demografike

Përbërja rajonale		Sektori	
Prishtinë	40%	Shëndetësi	54%
Mitrovicë	15%	Sundim i ligjit	46%
Prizren	14%	Profesionet e specifikuara	
Peja	8%	Mjekë	24%
Ferizaj	7%	Infermiere	57%
Gjakovë	8%	Punëtorë të tjerë shëndetësorë	15%
Gjilan	7%	Profesorë të mjekësisë	4%
Shpërndarja gjinore		Hetues të plocisë	24%
Meshkuj	51%	Gjyqtarë	12%
Femra	49%	Avokatë	35%
Përbërja arsimore		Prokurorë	7%
Shkollë fillore apo më pak	0%	Punonjës socialë	16%

³ Nyblade, L., Jain, A., Benkirane, M., Li, L., Lohiniva, A. L., McLean, R., ... Thomas, W. (2013). A brief, standardized tool for measuring HIV-related stigma among health facility staff: results of field testing in China, Dominica, Egypt, Kenya, Puerto Rico and St. Christopher & Nevis. *Gazeta e Shoqatës Ndërkombëtare të AIDS*, 16(3 Suppl 2), 18718. doi:10.7448/IAS.16.3.18718

⁴ Jain, A., D. Carr, and L. Nyblade. 2015. *Measuring HIV Stigma and Discrimination Among Health Facility Staff: Standardized Brief Questionnaire User Guide*. Washington, DC: Futures Group, Health Policy Project.

⁵ *People Living with HIV Stigma Index*, 2018. UNAIDS, ICW Global, Rrjeti Global i Personave që Jetojnë me HIV

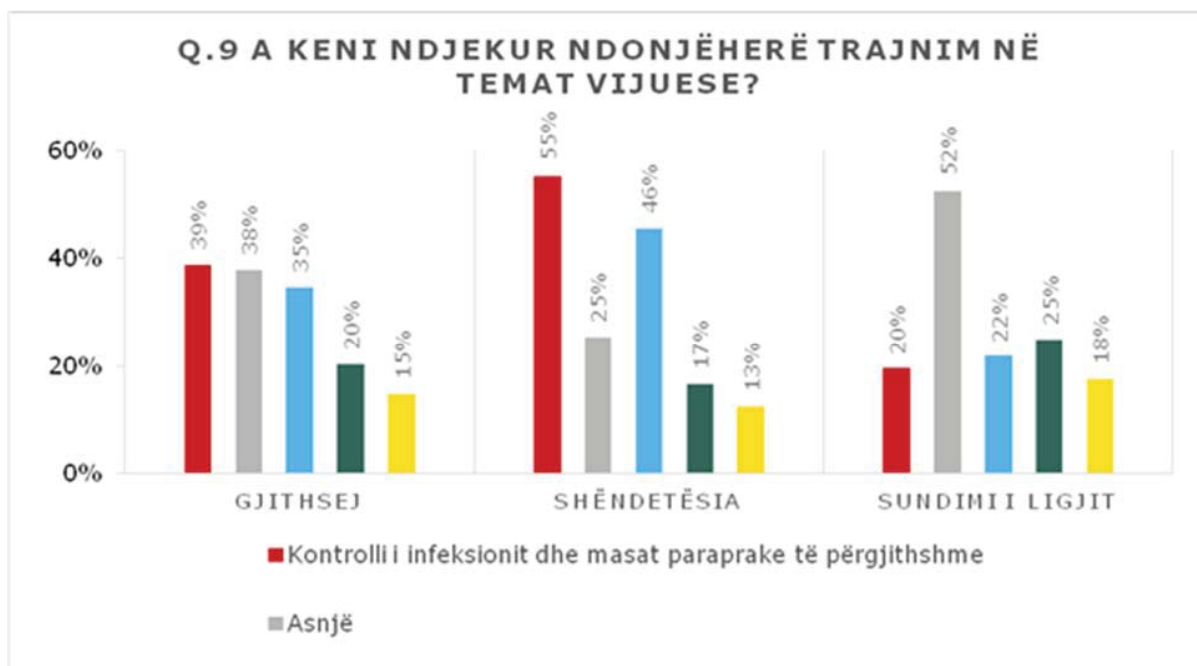
Diplomë të shkollë së mesme	24%
Diplomë universitare	47%
Diplomë Master apo të Doktoratës	26%
Përbërja e të hyrave mujore	
Më pak se 100€	0%
Mes 100€ dhe 300€	2%
Mes 300€ dhe 500€	24%
Mes 500€ dhe 1,000€	34%
Më shumë se 1,000€	22%
Refuzuan të përgjigjen	19%
Shpërndarja etnike	
K-shqiptarë	88%
K-serbë	10%
K-boshnjakë	1%
K-turq	1%
Feja	
Fetar	64%
Jofetar	14%
Do të preferonin të mos e shfaqnin	22%

Profesorë të juridikut	6%
Vitet e përvojës në punën aktuale	
Mesatare	14
Miksimumi	1
Maksimumi	42
Shpërndarja mesatare e mostrës	
18-24	4%
24-34	20%
35-44	31%
45-54	24%
55+	21%

Kontakti me popullatat kyçe në rrezik për HIV

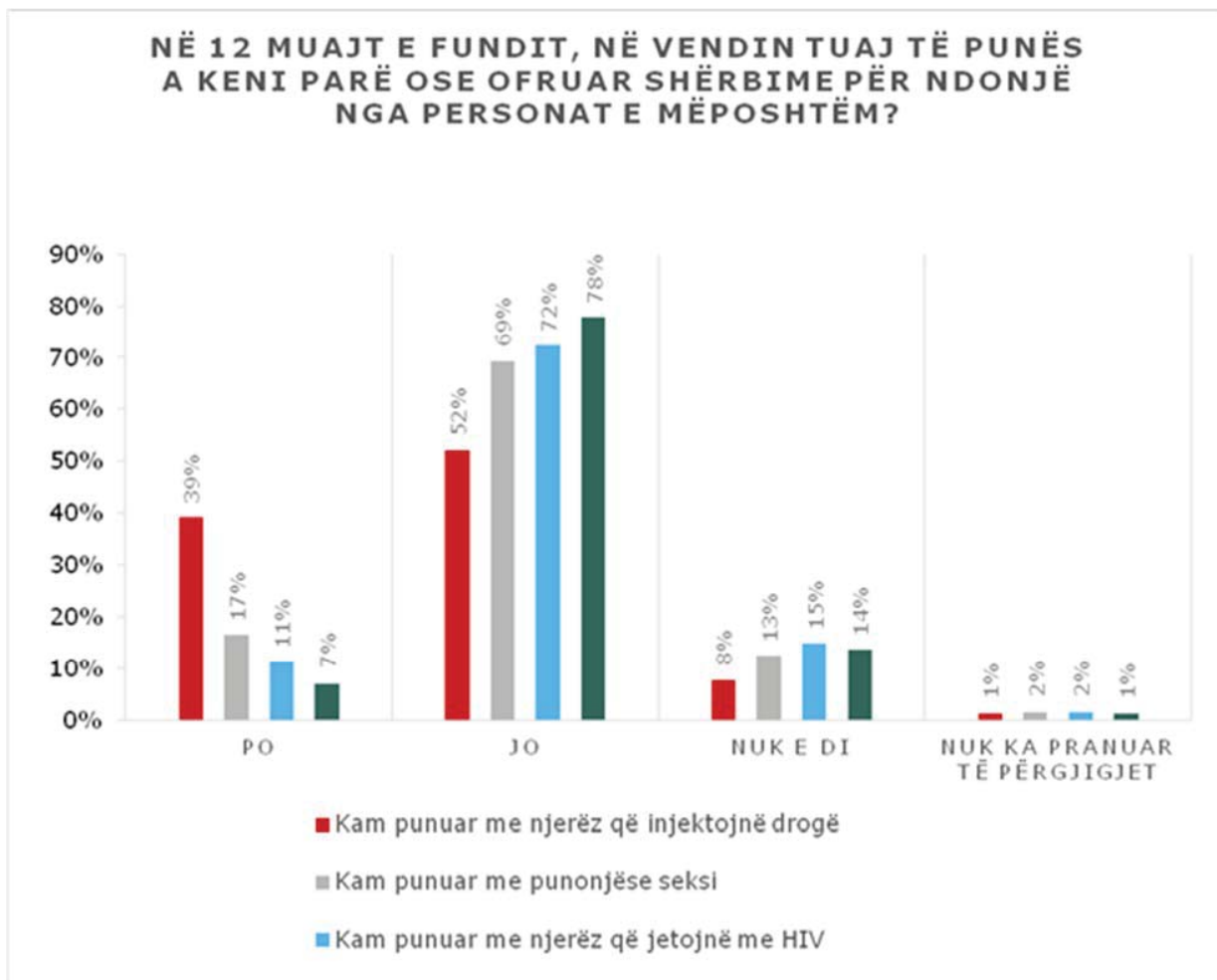
Pjesëmarrësit e këtij hulumtimi u pyetën nëse kishin marrë ndonjëherë trajnime në temat vijuese, të cilat janë në fokus të këtij hulumtimi. Siç tregohet në grafikun e mëposhtëm, 37% e të anketuarve janë trajnuar në "kontrollin e infeksionit dhe masat universale të parandalimit", 35% janë trajnuar në "diskriminimin e stigmës së HIV-it", 20% në "të drejtat themelore të popullatave kyçe në rrezik për HIV" dhe përqindja tjetër prej 15% janë trajnuar për "stigmën dhe diskriminimin e popullatave kyçe". Përkundër kësaj, një pjesë e madhe e të anketuarve (38%) nuk janë trajnuar për ndonjë nga temat e lartpërmendura.

Ndarja e të dhënave nëpër fusha tregon se fusha e sundimit të ligjit tregohet të jetë më pak e trajnuar në këto tema ku më shumë se gjysma (52%) e të anketuarve të kësaj fushe nuk kanë marrë asnjë nga trajnimet e mësipërme. Për më tepër, një e katërta e të anketuarve nga fushat e shëndetësisë nuk janë trajnuar. Në përgjithësi, vërehet se punëtorët shëndetësorë që morën pjesë në hulumtim kryesisht janë të trajnuar më shumë për "kontrollin e infeksionit dhe masat universale të parandalimit" dhe në "stigmën dhe diskriminimin e HIV-it", sesa trajnimet për të drejtat ligjore të popullatave kyçe dhe PJHIV.

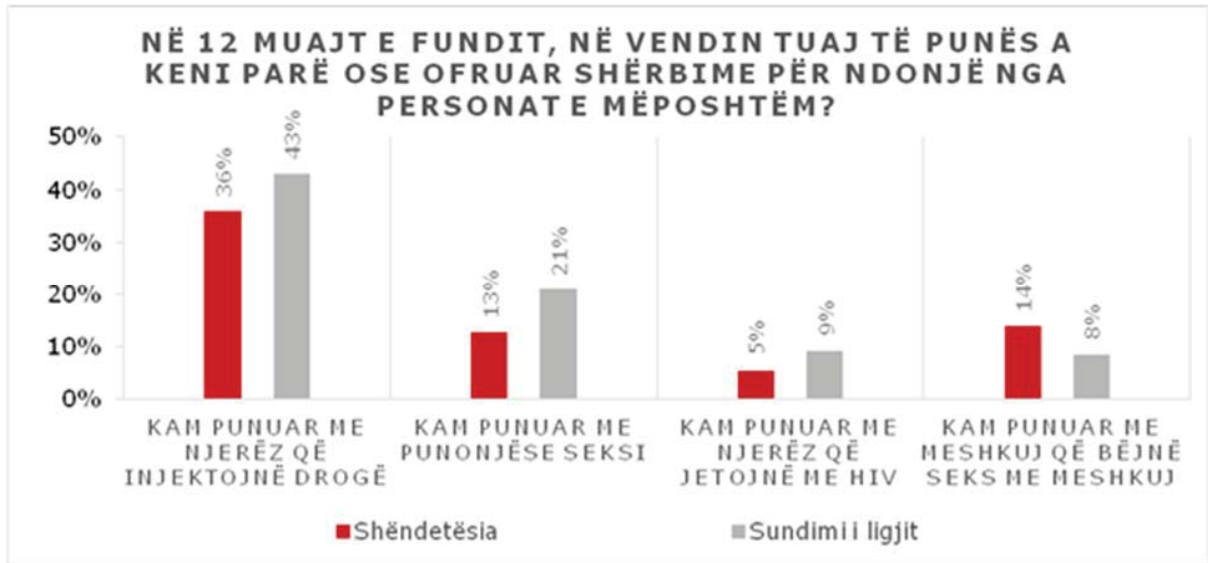
Grafikoni 2. Trajnimet e marra në temat e renditura, të ndara sipas fushave

Kur u pyetën nëse u janë ofruar shërbime personave nga popullatat kyçe në rrezik për HIV kur janë parë në mjediset e tyre të punës në 12 muajt e fundit, më shumë se gjysma e të anketuarve u përgjigjën negativisht. Personave që injektojnë drogë më së shpeshti iu ofrohen shërbime nga të anketuarit (39%), pasuar nga punonjëset e seksit femra (17%), personat që jetojnë me HIV (11%) dhe meshkujt që bëjnë seks me meshkuj (7%).

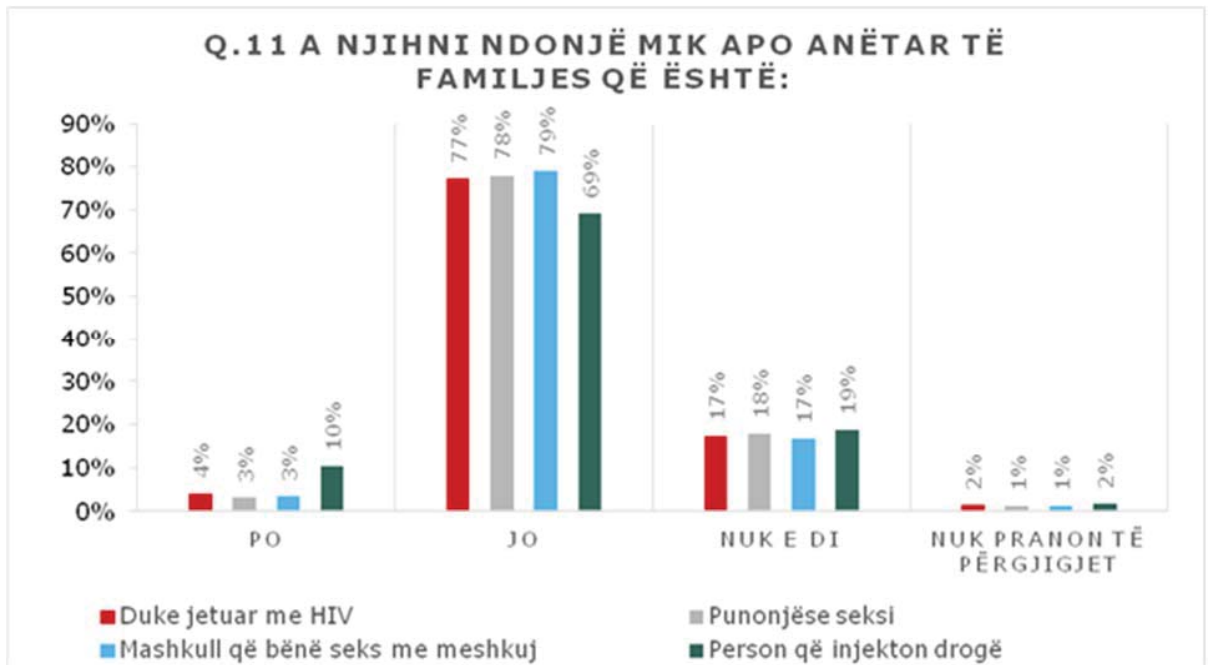
Grafikoni 3. P10) Shërbimet e ofruara për personat në vijim në 12 muajt e fundit

Në krahasim mes të punonjësve shëndetësorë dhe punëtorëve në fushën e sundimit të ligjit, siç shihet në grafikun më poshtë, të anketuarit nga fushat e sundimit të ligjit kanë pasur një mundësi më të lartë për të parë ose ofruar shërbime për PID (43%), PSF-të (21%) ose MSM-të (9%). Nga ana tjetër, punëtorët shëndetësorë kanë pasur mundësinë të shohin/t'iu ofrojnë shërbime personave që jetojnë me HIV në një përqindje pak më të lartë (14%) sesa pjesëmarrësit e sundimit nga fushat e sundimit të ligjit (8%).

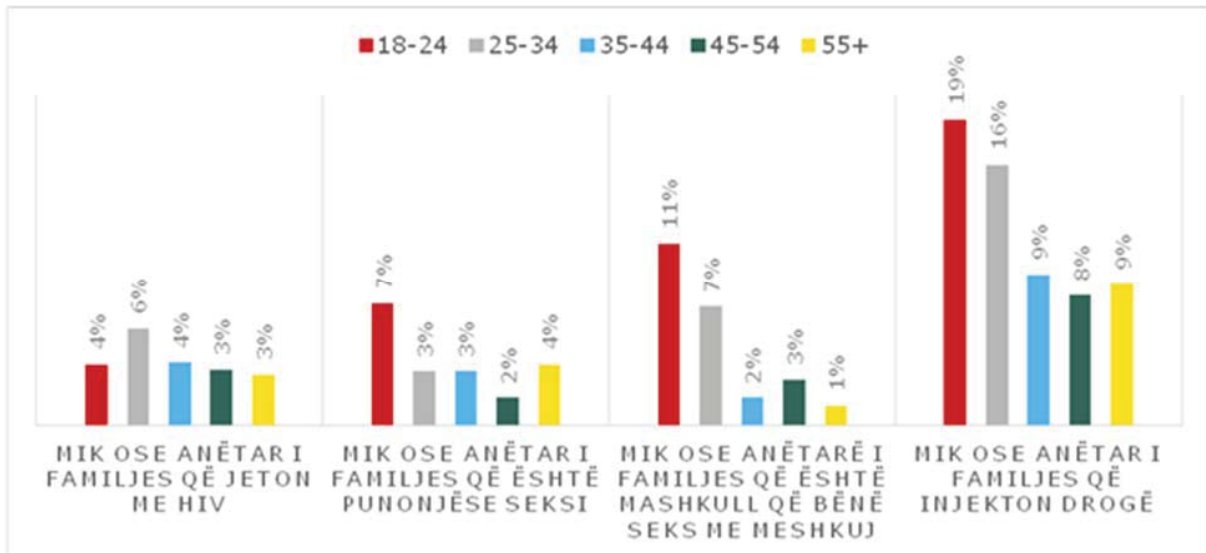
Grafikoni 4. P10) Shërbimet e ofruara për personat në vijim në 12 muajt e fundit, të ndara sipas fushave

Grafiku më poshtë tregon se një përqindje e lartë e të anketuarve nuk njohin një mik apo anëtar të familjes që jeton me HIV (77%), pra një punëtore seksi femër (78%), një mashkull që kryen marrëdhënie seksuale me meshkuj (79%) ose një person që injekton drogë (69%). Është e dukshme që pjesëmarrësit e këtij hulumtimi njohin më shumë PID (10%) në krahasim me popullatat e tjera kyçe për HIV ose PJHIV.

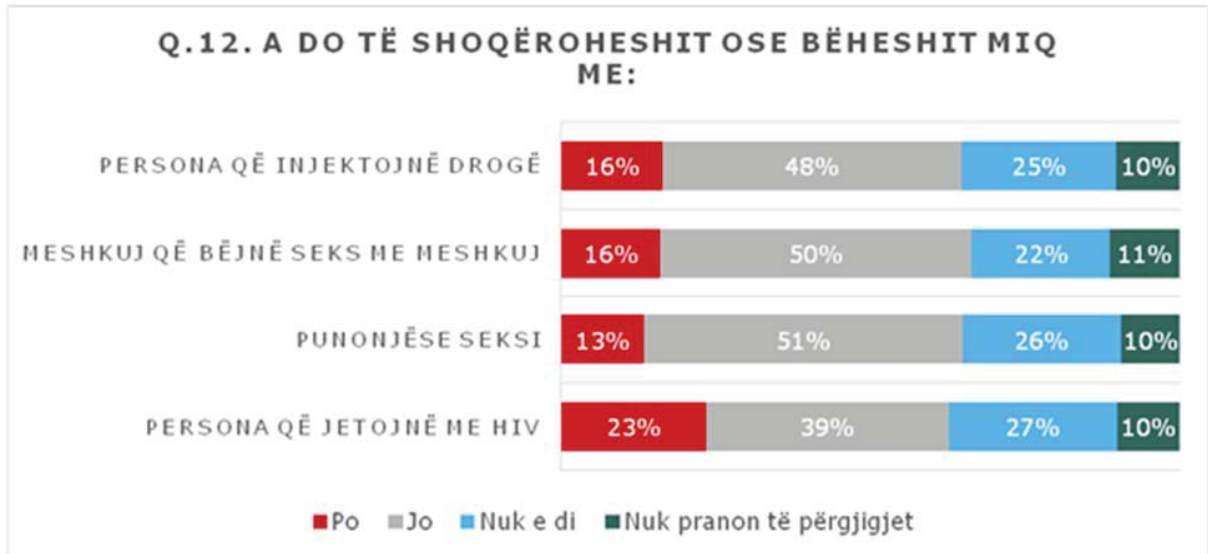
Grafikoni 5. Q11) Njohja me popullatat kyçe në rrezik për HIV

Ndarja e mëtejshme bazuar në grupmoshën e të anketuarve tregon se punëtorët e rinj kanë tendencë më të lartë për të zbuluar se kanë miq ose anëtarë të familjes në mesin e këtyre popullatave kyçe, më pak se punëtorët e moshuar që deklarojnë në përqindje shumë të ulëta se njohin anëtarët e këtyre popullatave në rrezik për HIV.

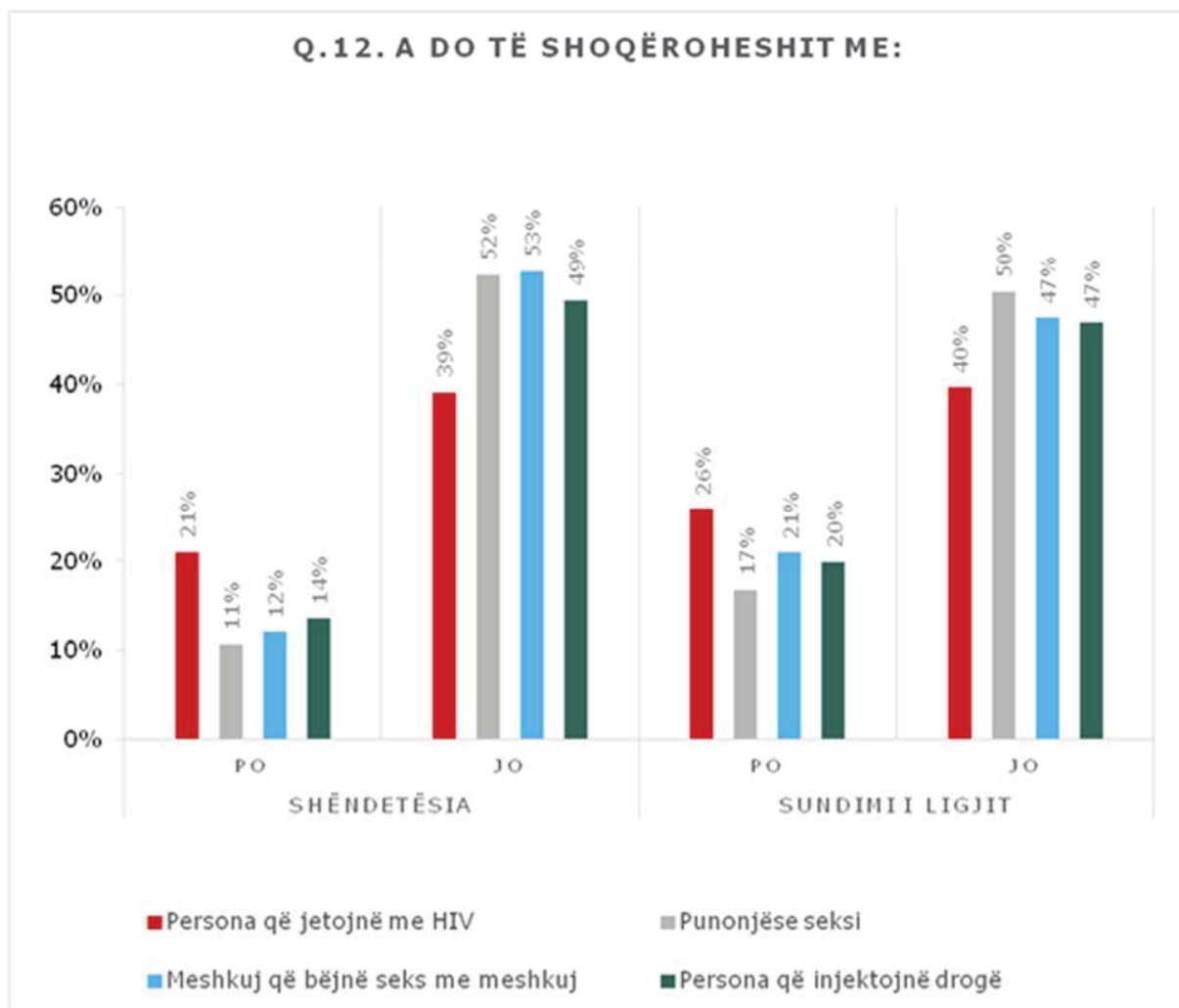
Grafikoni 6. Q11) Njohja me popullatat kyçe në rrezik për HIV, e ndarë sipas moshës

Pjesëmarrësve të hulumtimit të cilët deklaruan se nuk e njohin dikë nga popullat kyçe në rrezik për HIV në rrethin e tyre shoqëror apo familjar iu parashtrua një pyetje pasuese, nëse do të shoqëroheshin me një person nga popullata kyçe. Rezultatet e kësaj pyetjeje janë shfaqur në grafikun më poshtë. Mund të vërehet se gati gjysma (48%) e të anketuarve deklaruan se nuk do të shoqëroheshin me një PID, gjysma e pjesëmarrësve (50%) deklaruan se nuk do të shoqëroheshin me meshkuj që kryejnë marrëdhënie seskuale me meshkuj, pak më shumë se gjysma (51%) nuk do të shoqëroheshin me punonjëse femra të seksit dhe 39% pohuan se nuk do të shoqëroheshin me një person që jeton me HIV. Pjesëmarrësit e anketës raportuan të jenë pak më shumë të hapur ndaj shoqërimit apo të qenurit miq me persona që jetojnë me HIV (23%), krahasuar me grupet tjera, të cilat janë fokusi i këtij hulumtimi.

Grafikoni 7. Gatishmëria për t'u shoqëruar me pjesëtarë të popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV

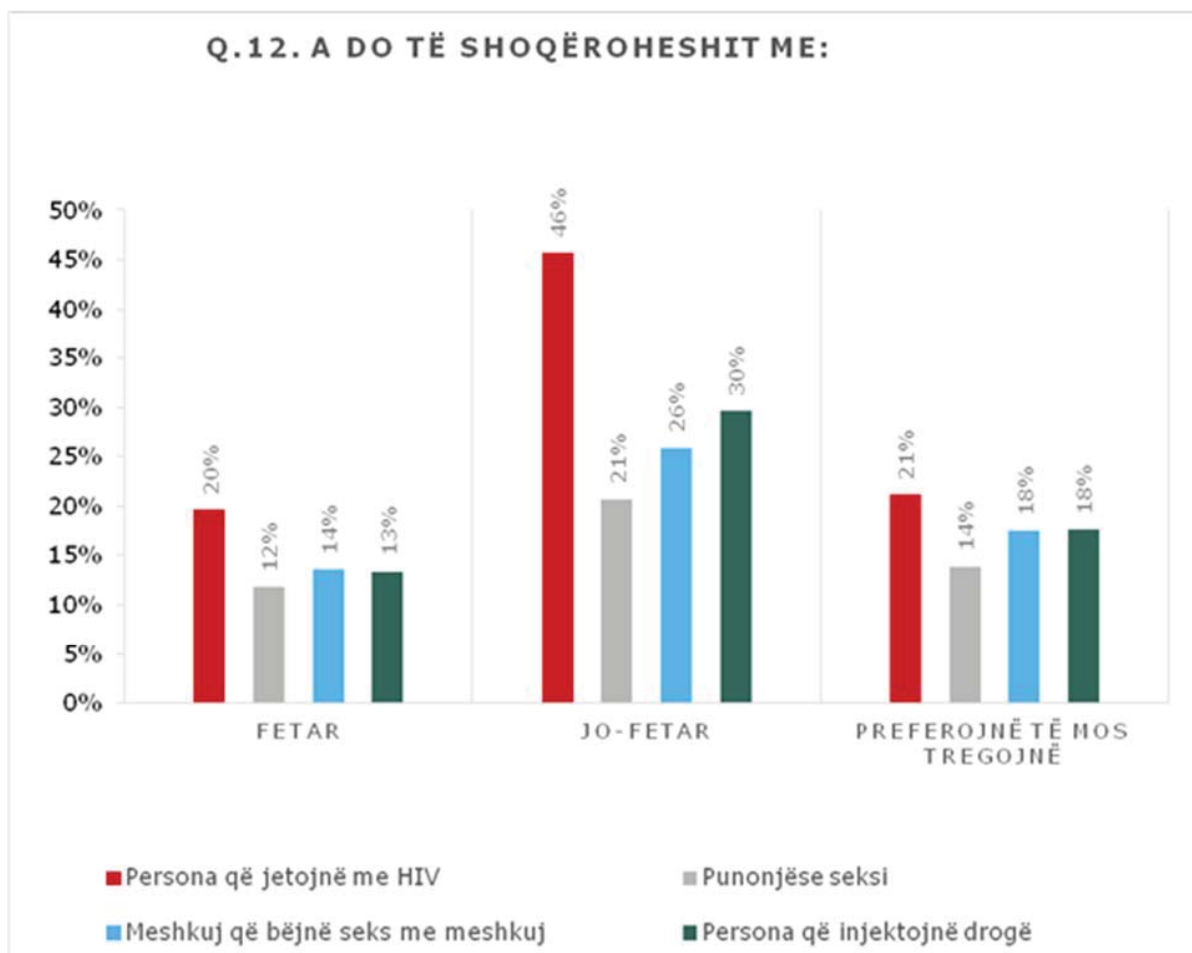
Për më tej në shqyrtimin e rezultateve të anketës, grafiku më poshtë ilustron dallimet në mendime për këtë pyetje mes dy fushave të mëdha në të cilat është fokusuar anketa. Mund të shihet se personat që jetojnë me HIV ka më shumë të ngjarë të shoqërohen nga të dy grupet, ndërsa punonjëset e seksit femra dhe meshkujt që kryejnë marrëdhënie seksuale me meshkuj ka më pak të ngjarë të shoqërohen apo të bëhen miq nga profesionistë të sundimit të ligjit dhe profesionistë shëndetësorë. Megjithatë, rezultatet tregojnë se përdherisa 21% e punëtorëve të sundimit të ligjit thonë se ata do të shoqëroheshin apo do të bëheshin miq me një punonjëse të seksit, 12% e punëtorëve shëndetësorë thonë të njëjtën gjë. Ngjashëm, përdherisa një e pesta e punëtorëve të sundimit të ligjit thonë se do të shoqëroheshin apo bëheshin miq me një përdorues të drogës me injeksion, 14% e punëtorëve shëndetësorë deklarojnë të njëjtin mendim.

Grafikoni 8. Gatishmëria për tu shoqëruar me popullata kyçe në rrezik për HIV, të ndara sipas profesionit

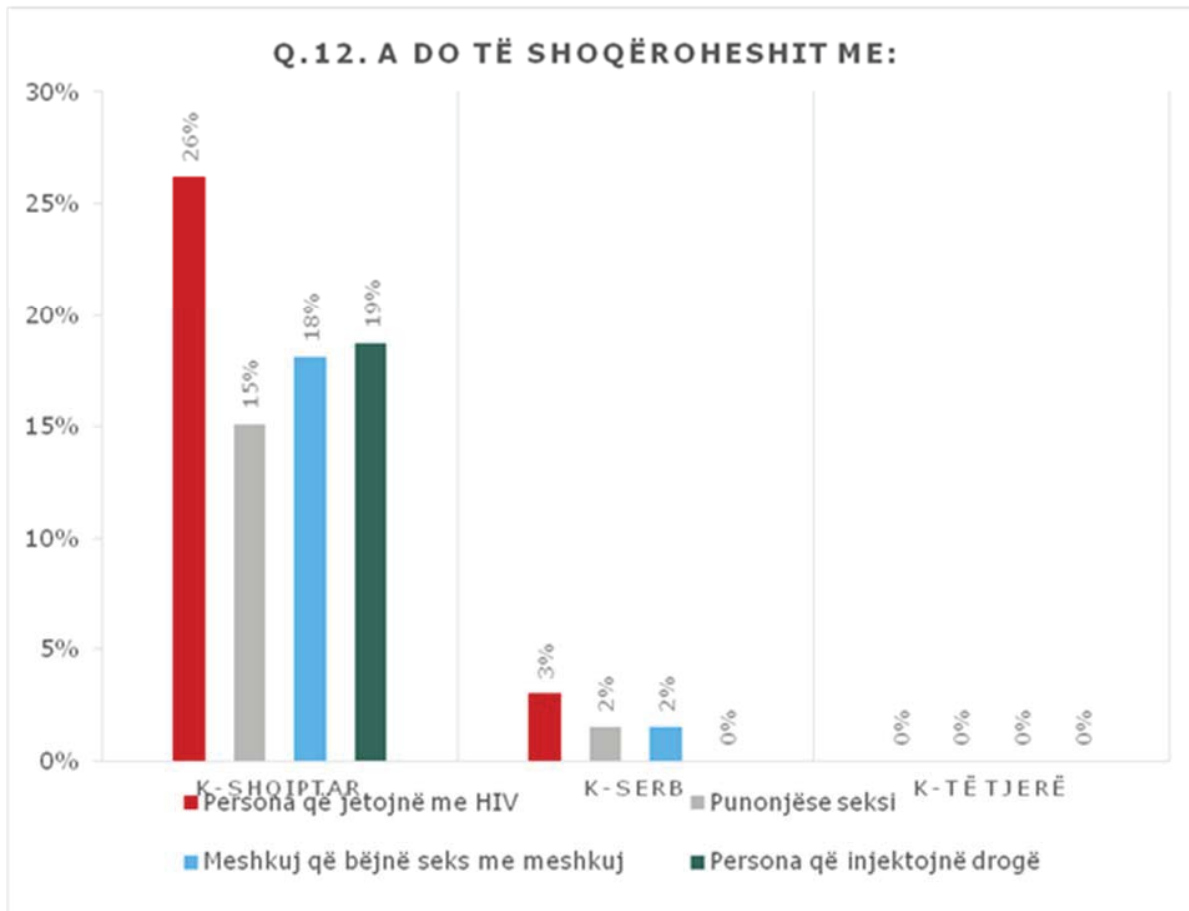
Më tej, disagregimi i pyetjes së cekur më lart bazuar në pikëpamjet e deklaruara fetare, tregon se numri i personave jofetarë që do të shoqëroheshin me këto grupe është për më shumë se dy here më i lartë se numri i të anketuarve me besime fetar.

Pak më pak se gjysma e të anketuarve jofetarë do të shoqëroheshin me persona që jetojnë me HIV, krahasuar me një të pestën e të anketuarve fetarë të cilët do të shoqëroheshin me persona që jetojnë me HIV. Situatë e ngjashme shihet edhe me grupet tjera, me theks të veçantë në personat që injektojnë droga, ku 30% e pjesëmarrësve jofetarë do të shoqëroheshin me ta, në krahasim me 13% të të anketuarve fetarë që deklarojnë njëjtë.

Grafikoni 9. Gatishmëria për t'u shoqëruar me popullata kyçe në rrezik për HIV, të ndarë sipas besimeve të deklaruara fetare

Përderisa shqiptarët e Kosovës do të shoqëroheshin apo do të bëheshin miq me personat që jetojnë me HIV (26%), punonjëset e seksit (15%), meshkujt që bëjnë seks me meshkuj (18%) dhe personat që injektojnë droga (19%) është shumë i ulët, për serbët e Kosovës, ky numër është edhe më i ulët. Vetëm tre përqind e të anketuarve serbë nga Kosova deklarojnë se do të shoqëroheshin me një person që jeton me HIV, dy përqind do të shoqëroheshin me punonjëse të seksit, dy përqind zbulojnë se do të shoqëroheshin me meshkuj që bëjnë seks me meshkuj dhe asnjë prej të anketuarve serbë nga Kosova u përgjigjën se do të shoqëroheshin me një person që injekton droga.

Grafikoni 10. Gatishmëria për t'u shoqëruar me popullata kyçe në rrezik për HIV, e ndarë sipas kombësisë

[Ofrimi i shërbimeve për popullatat kyçe në rrezik për HIV](#)

Ky kapitull përqëndrohet në qëndrimet dhe qasjet ekzistuese dhe të mundshme të punëtorëve shëndetësorë dhe zbatuesit e ligjit kur iu ofrojnë shërbime popullatave kyçe në rrezik për HIV.

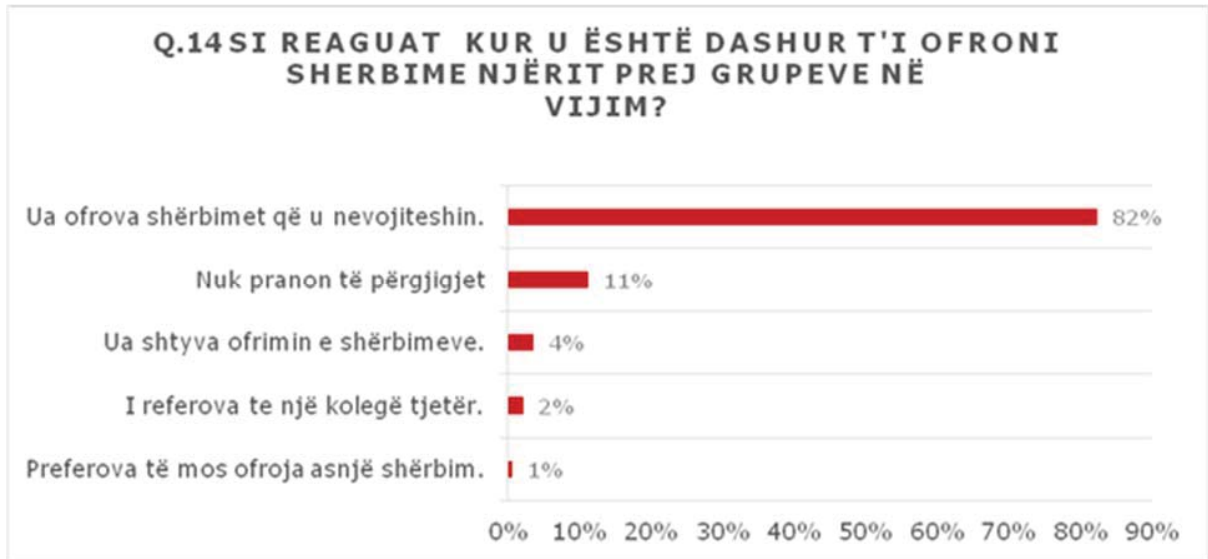
Pjesëmarrësve të anketës që u përgjigjën pozitivisht në pyetjen se a kishin parë ose ofruar shërbime njërës prej popullatave kyçe në rrezik për HIV në 12 muajt e fundit, iu kërkua të tregojnë se si janë ndjerë kur janë takuar me një person nga popullata kyçe dhe/ose PJHIV brenda kontekstit të punës së tyre.

Pak më pak se gjysma e të anketuarve (48%) deklaruan se nuk kanë ndjerë diçka veçanërisht ndryshe nga personat e tjerë të cilëve iu kanë ofruar shërbime, tridhjetë përqind thanë se iu ka ardhur keq për ta, tetë përqind e të anketuarve janë ndjerë veçanërisht jorehat, dhe në fund katër përqind janë ndjerë se nuk janë të përgatitur mirë profesionalisht për t'iu shërbyer atyre.

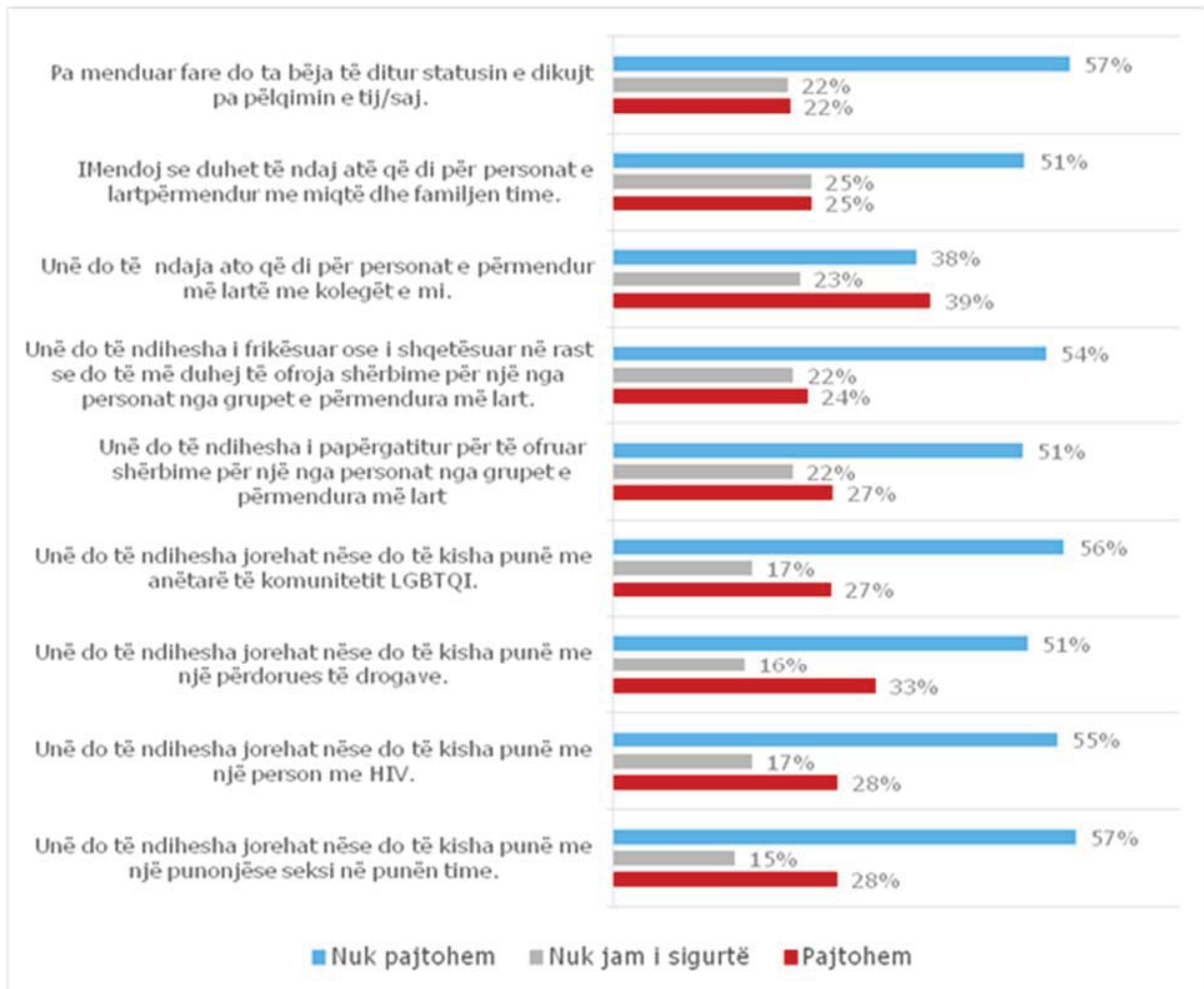
Grafikoni 11. P13) Ndjenjat lidhur me takimin me një person nga popullatat kyçe në rrezik për HIV

Grafiku më poshtë përshkruan reagimin e të anketuarve kur iu është dashur t'iu ofrojnë shërbime popullatave kyçe. Një pjesë më e madhe e të anketuarve (82%) kanë ofruar shërbimet e kërkuara, përderisa katër përqind e kanë vonuar ofrimin e shërbimeve për popullatat kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV, dy përqind i kanë referuar ata tek një koleg tjetër dhe në fund një përqind e mostrës së përgjithshme të profesionistëve deklaruan se kanë preferuar të mos ofrojnë ndonjë shërbim. Edhe pse një përqind mund të konsiderohet përqindje e vogël, rezultatet tregojnë se ka profesionistë publikë brenda fushës së shëndetësisë dhe sundimit të ligjit të cilët refuzojnë të ofrojnë shërbime për shkak të pikëpamjeve diskriminuese lidhur me popullatat kyçe në rrezik për HIV.

Grafikoni 12. P14) Reagimi i të anketuarve kur iu është dashur t'iu ofrojnë shërbime popullatave kyçe për HIV dhe PJHIV

Në grafikun në vijim janë paraqitur deklaratat për pikëpamjet e të anketuarve lidhur me ofrimin e shërbimeve për këto grupe të popullatave kyçe. Përqindja e të anketuarve që janë pajtuar me deklaratat diskriminuese është shqetësuese. Pothuajse një çerek i pjesëmarrësve të anketës deklarojnë se nuk do t'iu pengonte ta zbulonin statusin e një personi pa pëlqim, saktësisht një çerek i tyre deklarojnë se do të ndanin çfarë dinë për anëtarët e popullatave kyçe me familjen dhe miqtë e tyre, përderisa 39% tregojnë se do të ndanin informatat personale të anëtarëve të popullatave kyçe me bashkëpunëtorët e tyre. Për më tepër, pothuajse një e katërta e të anketuarve (24%) shprehen se do të ndiheshin të shqetësuar gjatë ofrimit të shërbimeve për anëtarët e popullatave kyçe në rrezik për HIV, ndërsa më shumë se një e katërta (27%) do të ndiheshin të papërgatitur për të ofruar shërbime për një nga personat nga grupet e lartpërmendura. Analiza e rezultateve tregon që një e treta e pjesëmarrësve të këtij hulumtimi do të ndjeheshin jorehat gjatë punës me persona që injektojnë droga, njëzet e shtatë përqind (27%) do të ndiheshin jorehat gjatë punës me anëtarët e LGBTQI, tetë përqind do të ndiheshin jorehat që duhet të ofrojnë shërbime personave që jetojnë me HIV dhe njëzet e tetë përqind do të ndiheshin jorehat gjatë ofrimit të shërbimeve për punonjëset e seksit.

Grafikoni 13. P15) A pajtoheni me deklaratat në vijim

[Qëndrimet dhe mendimet e punonjësve gjatë ofrimit të shërbimeve për PJHIV](#)

Procedurat mjekësore kur kemi të bëjmë me infeksione sigurisht që i kanë rregullat e tyre të kujdesit, të cilave profesionistët shëndetësorë duhet t’iu përmbahen. Megjithatë, kur ndikohen nga diskursi i përgjithshëm që është diskriminues ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV, personat që ofrojnë shërbime shumë shpesh zgjedhin të zbatojnë hapa shtesë të panevojshëm të kujdesit. Duke pasur parasysh se këta hapa konsiderohen të panevojshëm nga Masat Universale⁶ ⁷,

⁶ Broussard IM, Kahwaji CI. Masat Universale. [I përditësuar 2019 Mars 16]. Në: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2019 Jan-. I disponueshëm në: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK470223/>

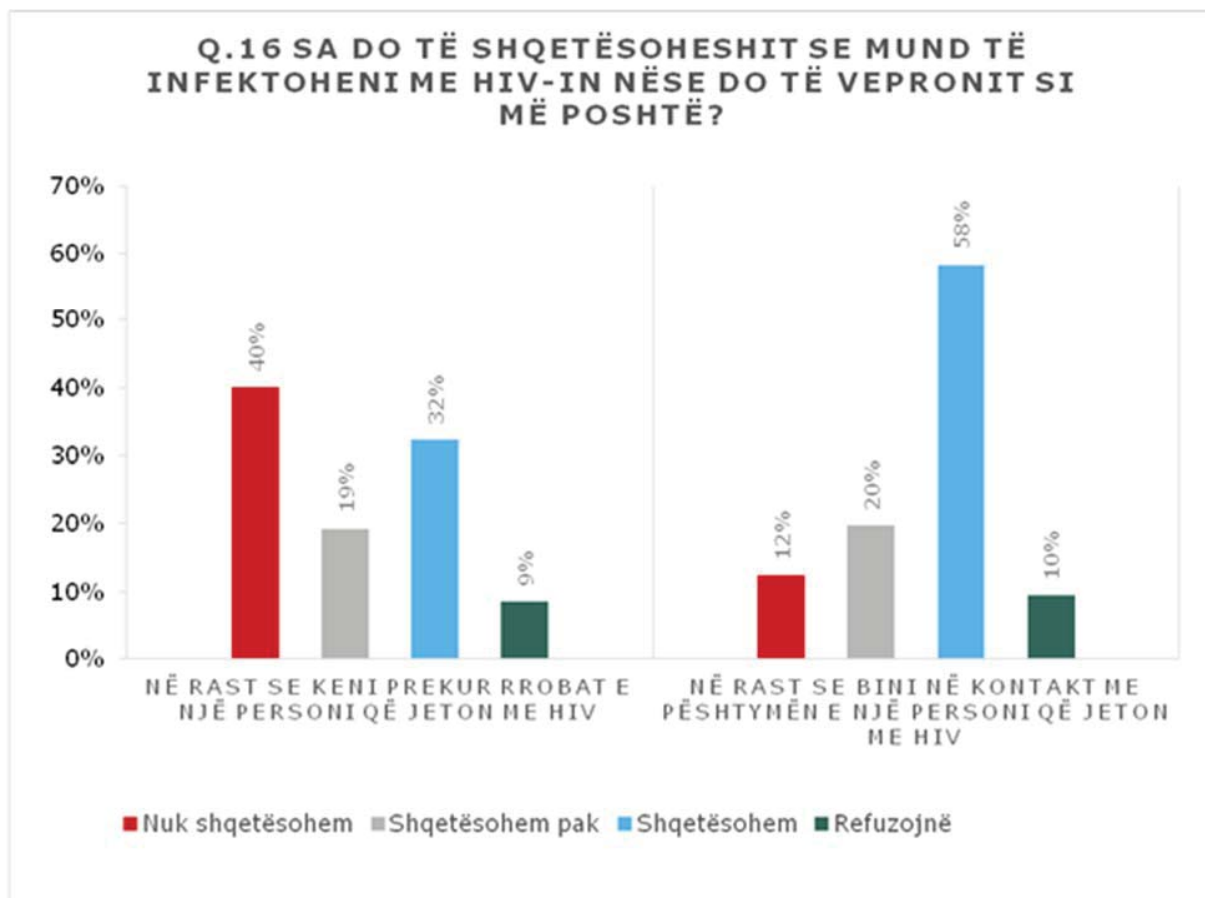
⁷ CDC. Universal precautions for prevention of transmission of human immunodeficiency virus, hepatitis B virus, and other bloodborne pathogens in health-care settings. MMWR Morb Mortal Wkly Rep 1988;37(24):377-82, 87-8.

atëherë pika thelbësore e ndikimit për hapa të tillë shtesë bëhet vetë paragjykimi dhe diskriminimi.

Duke marrë parasysh këtë situatë, instrumenti i hulumtimit hartoi një varg pyetjesh për të matur nivelin e stigmës që rrjedh nga këto veprime të hasura gjerësisht.

Të gjithë pjesëmarrësve në hulumtim (punëtorët e sundimit të ligjit dhe punëtorët shëndetësorë) iu kërkua të përgjigjen konkretisht nëse do të shqetësoheshin në rast se hasin dy situatat e renditura. Përgjigjet i lejuan punonjësit t'i zgjedhin opsionet që thoshin se nuk do të brengoseshin; do të brengoseshin pak dhe do të brengoseshin. Përveç kësaj, ata kishin opsionin për ta injoruar këtë pyetje.

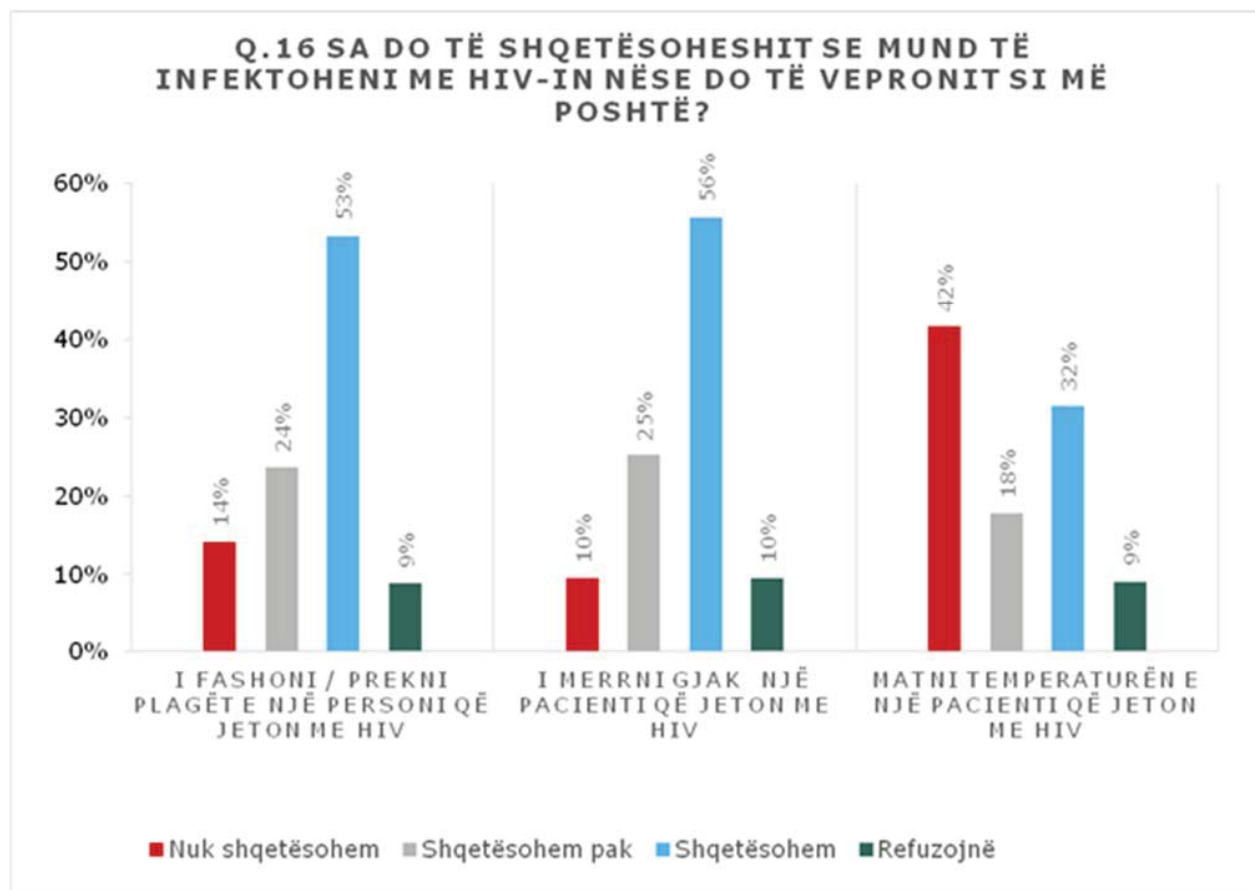
Në grafikun më poshtë mund të shihet se dyzet përqind (40%) e punonjësve nga të dy fushat kanë thënë se nuk do të shqetësoheshin nëse do të preknin veshmbathjet e një personi që jeton me HIV. Megjithatë, pothuajse një e treta e punonjësve nga të dy fushat deklaruan se do të shqetësoheshin për një ndodhi të tillë. Ana e djathtë e grafikut ilustron përgjigjet e deklaratës së tillë, ku pesëdhjetë e tetë përqind e punonjësve nga të dy fushat deklaruan se do të shqetësoheshin në rast se do të binin në kontakt me pështymën e një personi që jeton me HIV.

Grafikoni 14. P16) Nivelet e brengosjes të deklaruar në hasjen e situatatve në vend të punës lidhur me popullatat kyçe në rrezik për HIV (rezultatet për tërë popullatën mostër)

Punëtorët shëndetësorë kishin tre deklarata shtesë në këtë pyetje. Grafiku më poshtë tregon se më shumë se gjysma e punëtorëve shëndetësorë do të ndiheshin të brengosur nëse do të mbulonin apo preknin plagët apo nëse do t'i merrnin gjak një personi që jeton me HIV.

Përveç kësaj, grafiku paraqet se përderisa dyzet e dy përqind (42%) e punëtorëve shëndetësorë kanë deklaruar se nuk do të ndiheshin të brengosur nëse do t'iu duhej t'ia masnin temperaturën një pacienti që jeton me HIV, përkundrazi, pothuajse një e treta e punëtorëve shëndetësorë thanë se do të ndiheshin të brengosur në situatë të tillë.

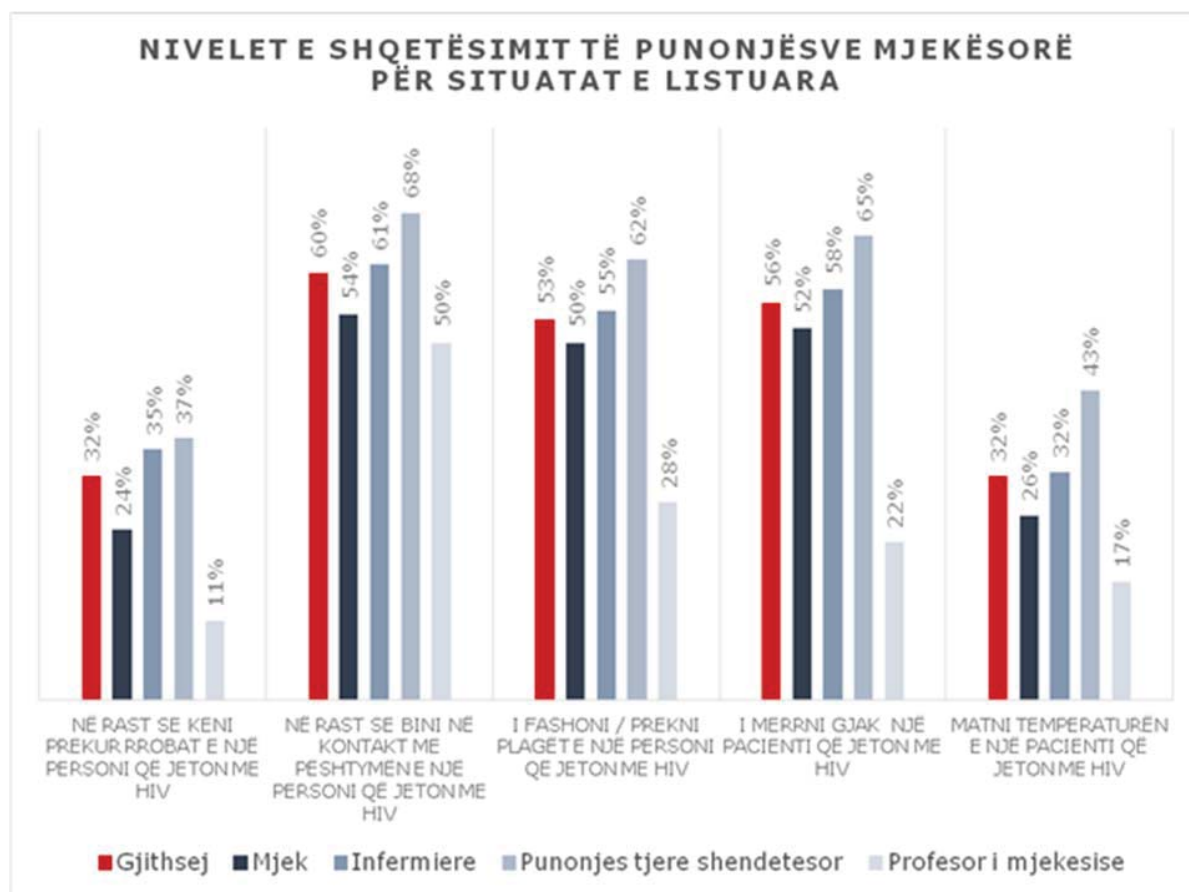

Grafikoni 15.P16) Nivelet e shqetësimit të deklaruar me hasjen e situatave të caktuara lidhur me popullatat kyçe në vendin e punës në lidhje me popullatat kyçe në rrezik për HIV (rezultatet vetëm për profesionistët shëndetësorë)

Supozimi i përgjithshëm i kësaj pyetjeje ishte se punëtorët shëndetësorë që kishin njohuritë dhe trajnimin e nevojshëm do të përcaktonin saktësisht rastet që nuk duhet

të nxisin ndonjë shqetësim. Pas grumbullimit të të dhënave që japin një pasqyrë të përgjithshme, rezultatet janë hulumtuar më tej për të parë nëse ka dallime mes punonjësve shëndetësorë lidhur me pesë deklaratat në vijim.

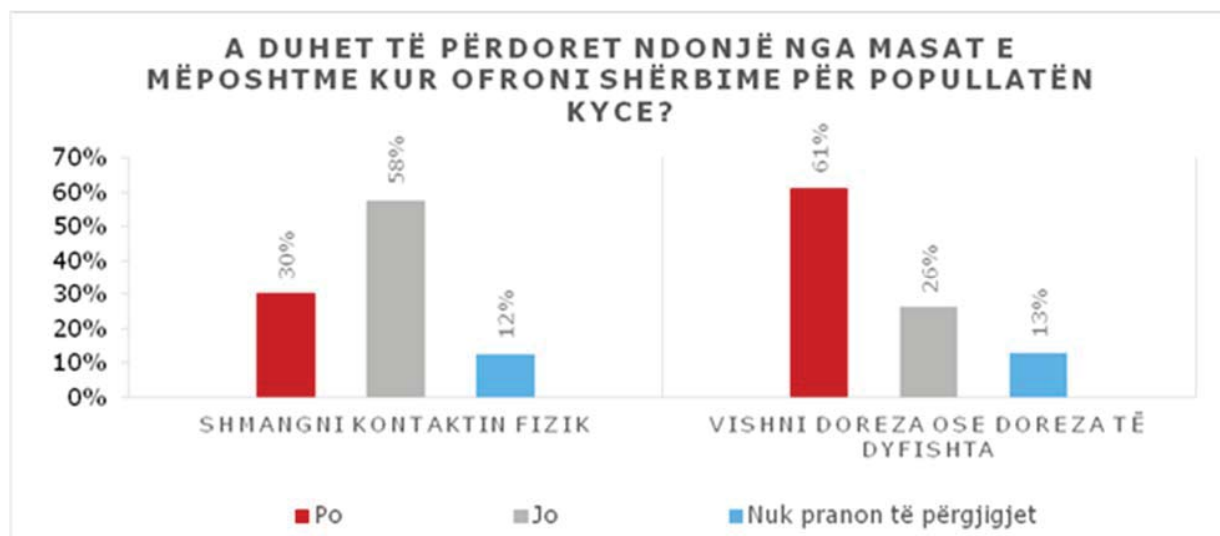
Grafiku më poshtë shfaq nivelet e “shqetësimit” në rast të ballafaqimit me një situatë si në deklaratë. Mund të dallohet lehtë se profesorët e mjekësisë kanë nivele më të ulëta të “shqetësimit” në pesë situatat. Në anën tjetër, punonjësit tjerë në shëndetësi si stomatologët, teknikët e laboratorit, nëpunësit mjekësor, teknikët mjekësorë, etj. dhe infermierët kanë deklaruar nivele të larta të shqetësimit në paraqitjen e këtyre situatave.

Grafikoni 16. P16) Nivelet e shqetësimit të deklaruar me hasjen e situatave të caktuara lidhur me popullatat kyçe në vendin e punës në lidhje me popullatat kyçe në rrezik për HIV (rezultatet për profesionistët shëndetësorë të ndarë sipas profesioneve)

Ngjashëm me pyetjen e mëparshme, pyetësi renditi dy masa dhe pyeti të dy grupet e punonjësve nëse duhet t'i zbatojnë ato apo jo kur i ofrojnë shërbime një anëtari nga popullatat kyçe për HIV. Më shumë se gjysma e punonjësve nga të dy fushat thanë që nuk ka nevojë ta shmangin kontaktin fizik, megjithatë, tridhjetë përqind (30%) ishin të mendimit se kontakti fizik me një anëtar të popullatave kyçe në rrezik për HIV duhet të shmanget. Së dyti, gjashtëdhjetë e një përqind (61%) e punëtorëve

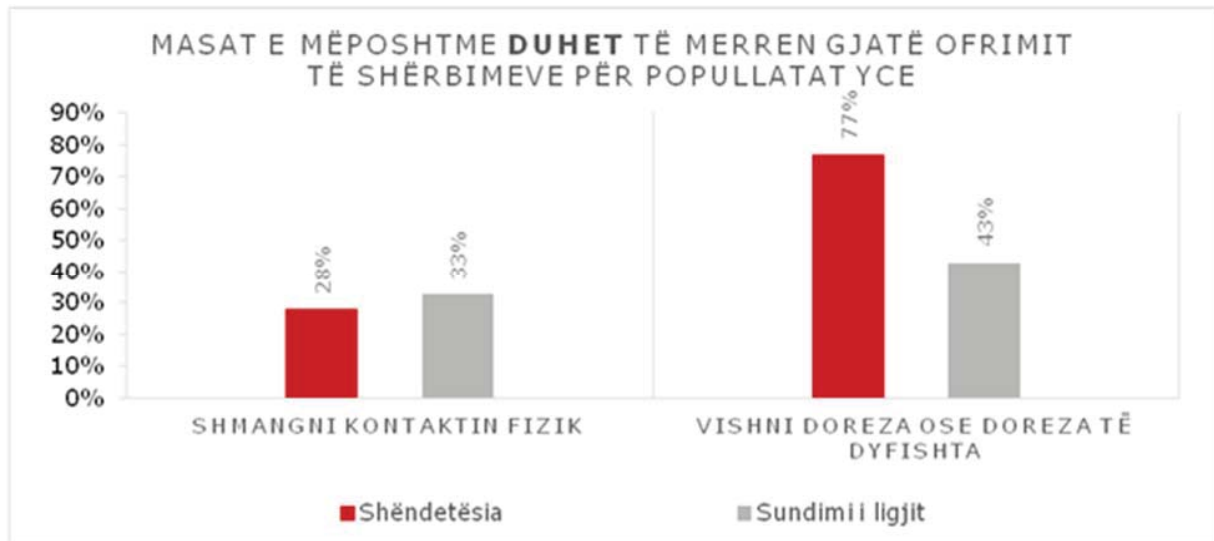
nga të dy grupet deklaruan se një palë doreza ose doreza të dyfishta duhet të vishen kur ofrojnë shërbime për anëtarët e popullatave kyçe, ndërsa vetëm një e katërta e tyre thanë se nuk ka nevojë për një masë të tillë.

Grafikoni 17. P17) Mendimet mbi përdorimin e masave të radhitura gjatë ofrimit të shërbimeve për popullatat kyçe në rrezik për HIV (rezultatet për tërë popullsinë)

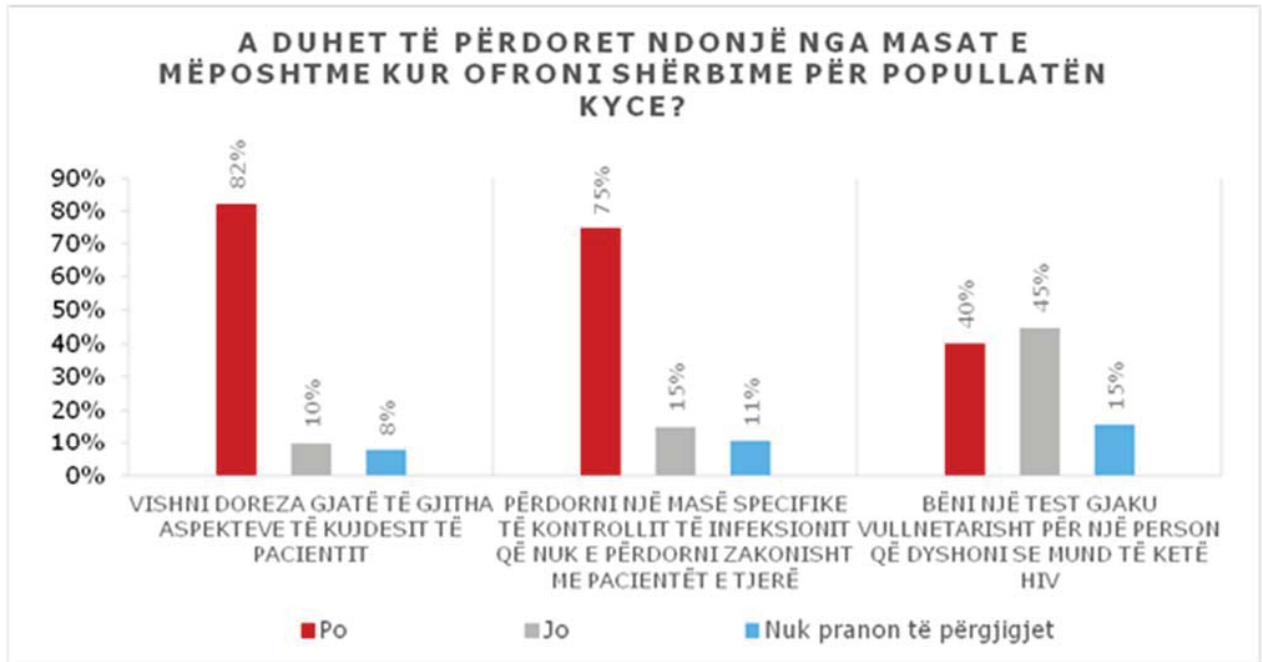
Përgjigjet ndaj deklaratave të propozuara u përpunuan më tej për të identifikuar dallimet mes dy grupeve të ndryshme të punonjësve. Grafiku më poshtë tregon përgjigjet e punonjësve të sundimit të ligjit dhe punonjësve shëndetësorë veç e veç, të cilët thanë se masat e sugjeruara duhet të merren kur ofrojnë shërbime për një anëtar të popullatave kyçe. Rezultatet tregojnë se një në tre punonjës të sundimit të ligjit janë në mendimin se kontakti fizik duhet të shmanget kur ofroni shërbime për popullatat kryesore në rrezik për HIV dhe njëzet e tetë përqind e punonjësve shëndetësorë mendojnë njësoj.

Së dyti, duke pasur parasysh se punëtorët shëndetësorë parashihet që të punojnë me doreza dhe në përgjithësi punojnë me doreza, shtatëdhjetë e shtatë përqind (77%) e tyre thanë se dorezat apo dorezat e dyfishta duhet të përdoren gjatë ofrimit të shërbimeve për popullatat kyçe në rrezik për HIV. Në anën tjetër, një përqindje e lartë prej dyzet e tre përqind (43%) e punonjësve të sundimit të ligjit dhe thanë se dorezat apo dorezat e dyfishta duhet të përdoren si masë për ofrimin e shërbimeve për popullatat kyçe në rrezik për HIV.

Grafikoni 18. Përqindjet e punonësorëve shëndetësorë dhe të sundimit të ligjit që shprehin se këto masa duhet të merren gjatë ofrimit të shërbimeve për popullatat kyçe në rrezik për HIV

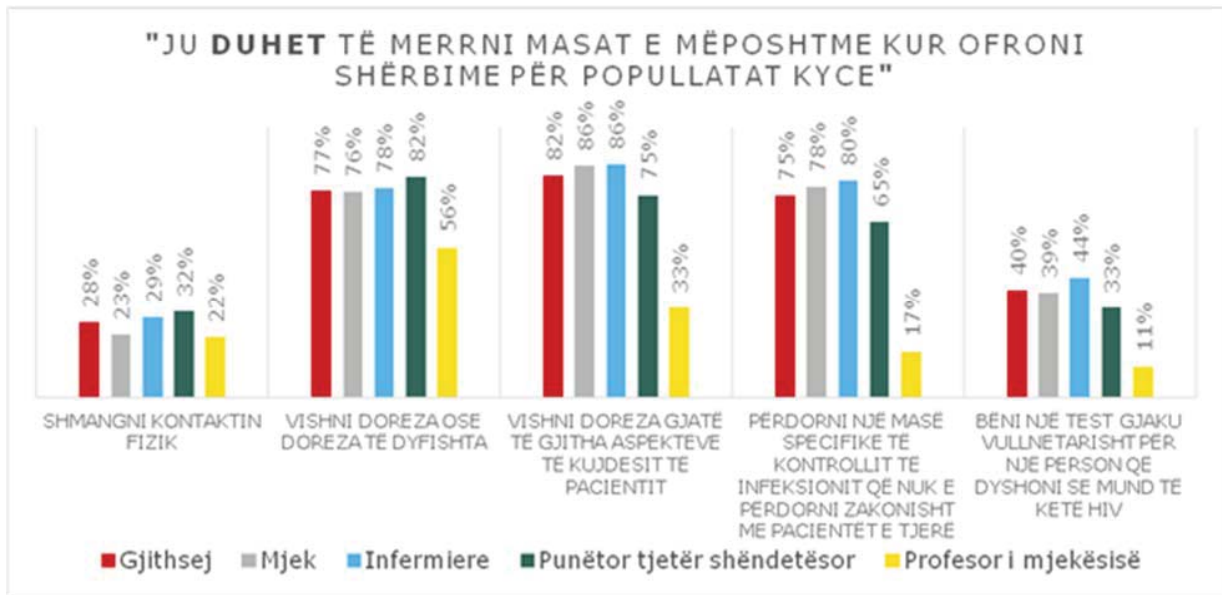
Gjithashtu, punëtorët shëndetësorë u pyetën nëse do t'i ndjeknin këto tri masa gjatë ofrimit të shërbimeve për popullatat kyçe në rrezik për HIV veçanërisht. Një shumicë e madhe (82%) e punëtorëve shëndetësorë thonë se dorezat duhet të përdoren gjatë të gjitha aspekteve të kujdesit ndaj pacientit gjatë ofrimit të shërbimeve për popullatat kyçe në rrezik për HIV. Tri të katërtat e punëtorëve shëndetësorë thanë se duhet të përdoret një masë specifike e kontrollit të infeksionit gjatë ofrimit të shërbimeve për popullatat kyçe dhe një përqindje e lartë e tyre prej dyzet përqind (40%) pajtohen se analizat e gjakut të një personi duhet të bëhen pa pëlqim në rast se dyshojnë që ai person ka HIV.

Grafikoni 19. P17) Mendimi lidhur me masat e radhitura gjatë ofrimit të shërbimeve për popullatën kyçe në rrezik për HIV (rezultatet vetëm për punëtorët shëndetësorë)

Shqyrtimi i rezultateve mes profesioneve të ndryshme në fushën e shëndetësisë tregon që profesorët e mjekësisë pajtohen më pak me masat e sugjeruara në krahasim me grupet e tjera.

Në grafikun më poshtë mund të shihet se mjekët, infermierët dhe punëtorët tjerë shëndetësorë mendojnë se masat e renditura duhet të merren gjatë ofrimit të shërbimeve për popullatat kyçe për HIV, në shkallë më të lartë.

Grafikoni 20. Përqindjet e profesioneve shëndetësore që shprehin se këto masa duhet të merren gjatë ofrimit të shërbimeve në rrezik për HIV

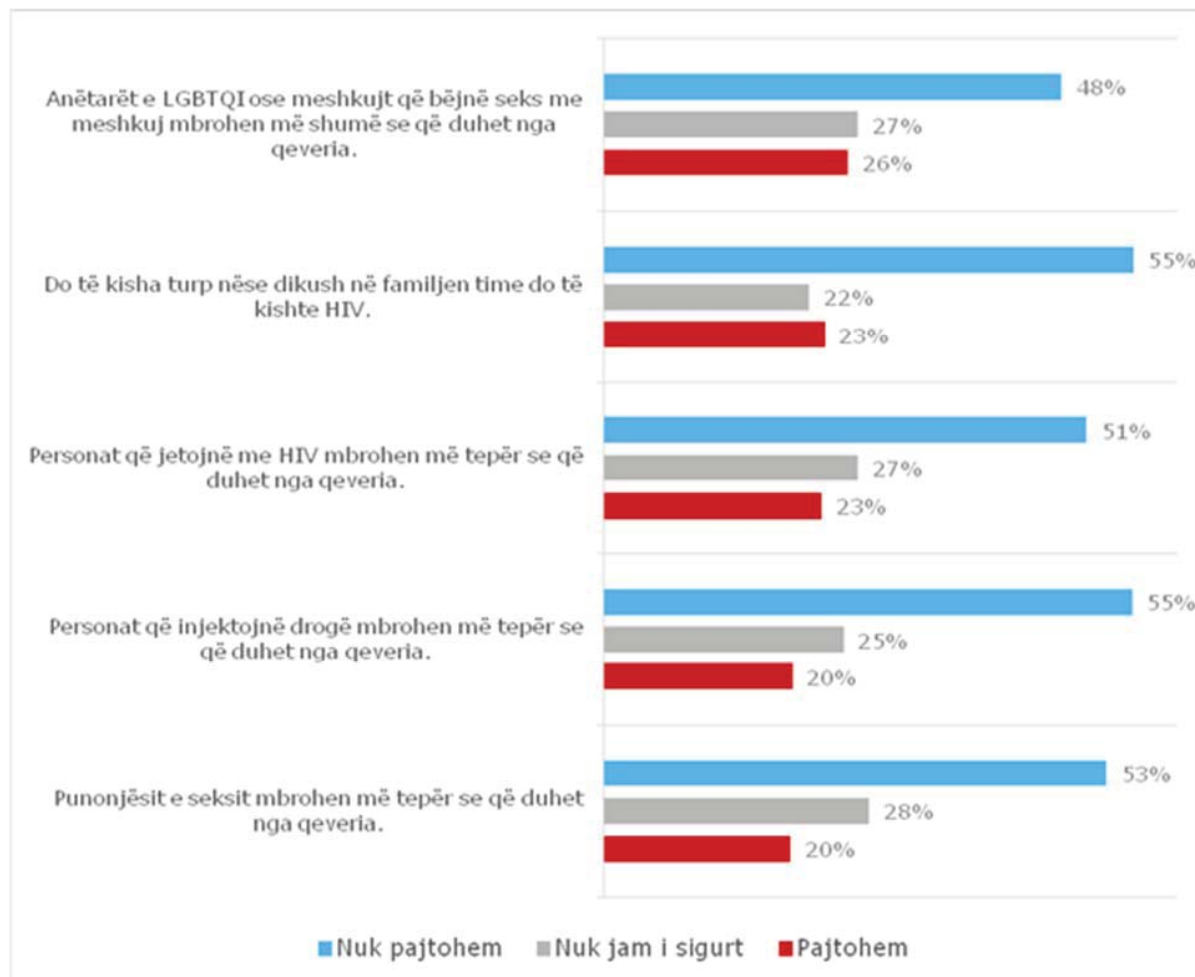
Matja e mendimeve stigmatizuese të profesionistëve

Ky kapitull përshkruan në hollësi më shumë perceptimet dhe mendimet për popullatat kyçe në rrezik për HIV-in sesa qëndrimet e matura. Kjo matet duke iu ofruar pjesëmarrësve një listë të deklaratave pozitive, neutrale dhe negative dhe duke i pyetur nëse pajtohen apo jo me deklaratën.

Grafiku më poshtë tregon katër deklaratave negative dhe tre deklaratave pozitive ose neutrale, me nivelet e dakordimit për të gjitha ato. Në thelb, nivelet e larta të pajtimit me deklaratat negative dhe nivelet e larta të mospajtimit me deklaratat pozitive janë tregues të stigmës. Në këtë rast, një numër i madh i praktikuesve nga të dy grupet nuk ishin dakord me deklaratat negative.

Megjithatë, nivelet e stigmës konsiderohen të larta. Grafiku më poshtë shfaq përgjigjet e të gjithë punonjësve që morën pjesë në hulumtim. Nuk ka pasur dallime statistikisht domethënëse në përgjigjet e punëtorëve shëndetësorë dhe punëtorëve të sundimit të ligjit për ndonjë prej deklaratave të renditura. Mund të shihet se njëzet e gjashtë përqind (26%) e të anketuarve janë të mendimit se anëtarët e LGBTQI dhe meshkujt që bëjnë seks me meshkuj mbrohen më tepër se që duhet nga qeveria. Përveç kësaj, njëzet e tre përqind e të anketuarve thonë se do të turpëroheshin nëse dikush në familjen e tyre do të kishte HIV dhe numri i njëjtë i pjesëmarrësve mendon se personat që jetojnë me HIV mbrohen më tepër se që duhet

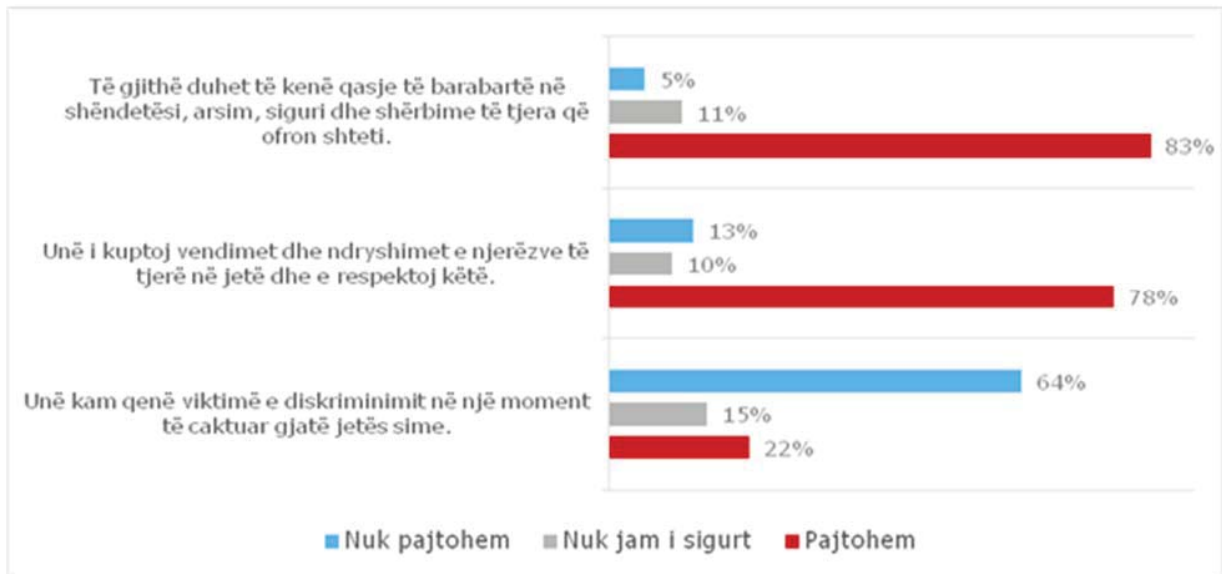
nga qeveria. Një në pesë pjesëmarrës mendon se personat që injektojnë droga dhe punonjëset e seksit mbrohen më tepër se që duhet nga qeveria.

Grafikoni 21. Lista e deklaratave negative dhe nivelet e pajtimit me to mes popullatave të hulumtimit

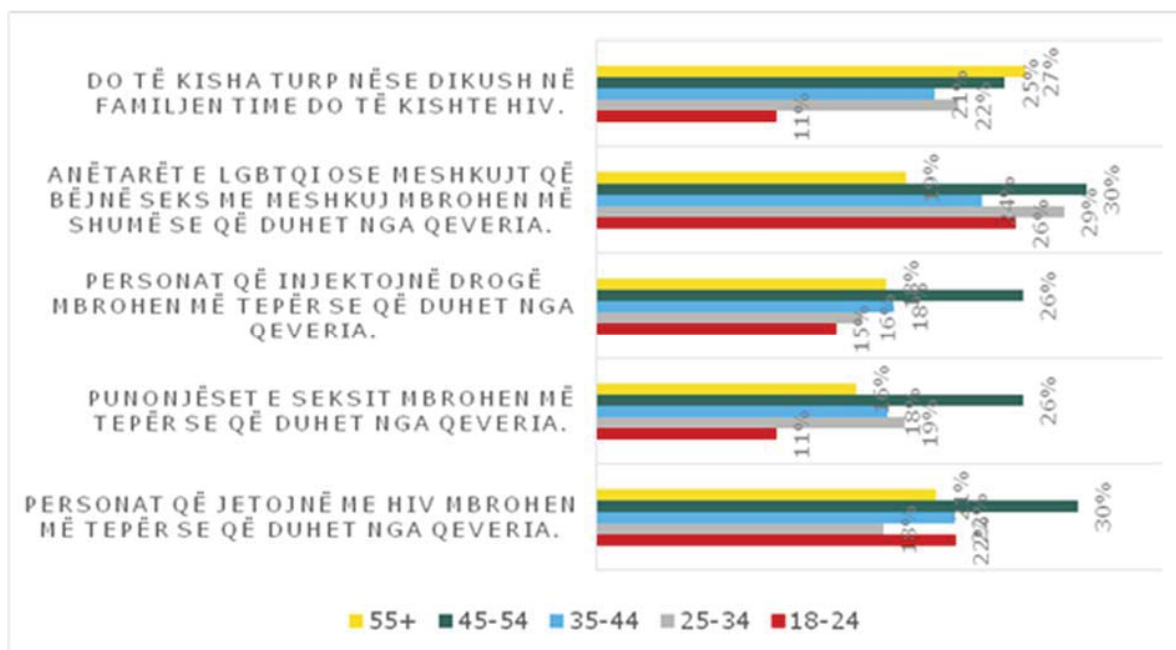
Grafiku i dytë më poshtë paraqet nivelet e pajtimit me deklaratat neutrale ose pozitive që u janë paraqitur pjesëmarrësve. Shumica e të anketuarve (83%) pajtohen se të gjithë duhet të kenë qasje të barabartë në shërbime shëndetësore, arsimore, të sigurisë dhe të tjera që i ofron shteti.

Për më tepër, shtatëdhjetë e tetë përqind (78%) e pjesëmarrësve thonë se i kuptojnë vendimet dhe dallimet e të tjerëve në jetë dhe i respektojnë ato. Në fund, pak më pak se një e katërta e pjesëmarrësve deklarojnë të kenë qenë viktimë të diskriminit në një periudhë të jetës së tyre.

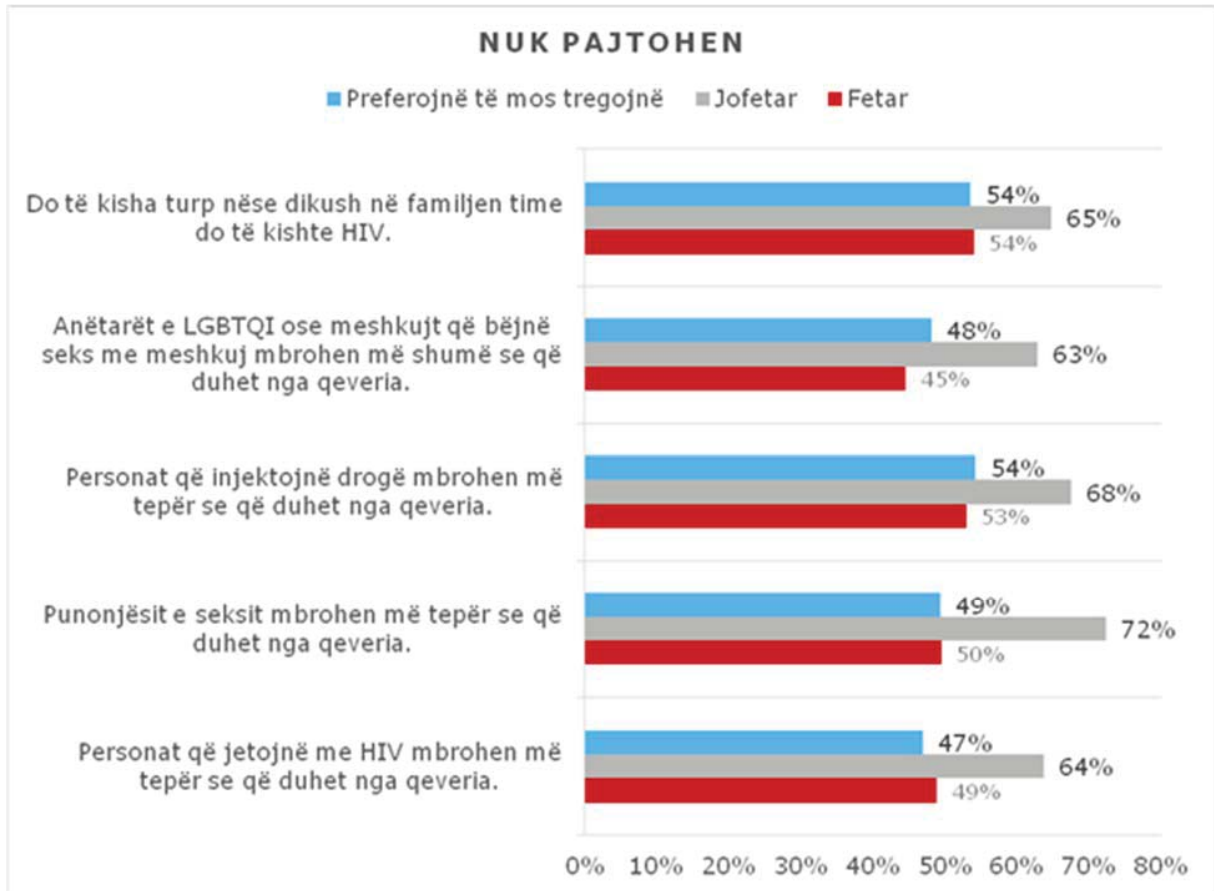
Grafikoni 22. Lista e deklaratave pozitive dhe neutrale dhe nivelet e pajtimit me to për tërë popullatën e hulumtimit

Rezultatet janë shqyrtuar për të zbuluar dallimet mes grupeve të ndryshme demografike. Grafiku në vijim paraqet rezultatet e ndara bazuar në katër grupmoshat e ndryshme. Rezultatet tregojnë se sa janë pajtuar grupmoshat me deklaratat e renditura. Siç u cek më herët, nivelet e pajtimit me deklaratat negative konsiderohet se tregojnë stigmën dhe diskriminimin e mundshëm. Bazuar në këto, punëtorët e moshës 35 deri në 44 vjeçare shfaqin vazhdimisht nivele të larta të pajtimit me deklaratat negative krahasuar me grupmoshat tjera. Në anën tjetër, punëtorët më të ri kanë nivele më të ulëta të pajtimit me deklaratat negative të renditura në hulumtim.

Grafikoni 23. Nivelet e pajtimit me deklarata negative të ndara sipas grupomoshave

Analiza e rezultateve poashtu paraqet dallimet mes punëtorëve që kanë deklaruar se janë fetarë dhe atyre që kanë deklaruar se janë jofetarë. Grafiku në vijim shfaq rezultatet për deklaratat me dallime statistikisht domethënëse mes këtyre dy grupeve dhe tregon vetëm nivelet e mospajtimit me deklaratat e propozuara. Mund të shihet se punëtorët jofetarë nga dy fushat kanë nivel më të lartë të mospajtimit me deklaratat negative të renditura. Në çdo rast, më shumë se gjashtëdhjetë përqind e punëtorëve jofetarë janë pajtuar me deklaratat negative të propozuara, ndërsa rreth pesëdhjetë përqind e punëtorëve fetarë nuk janë pajtuar me deklaratat e njëjta.

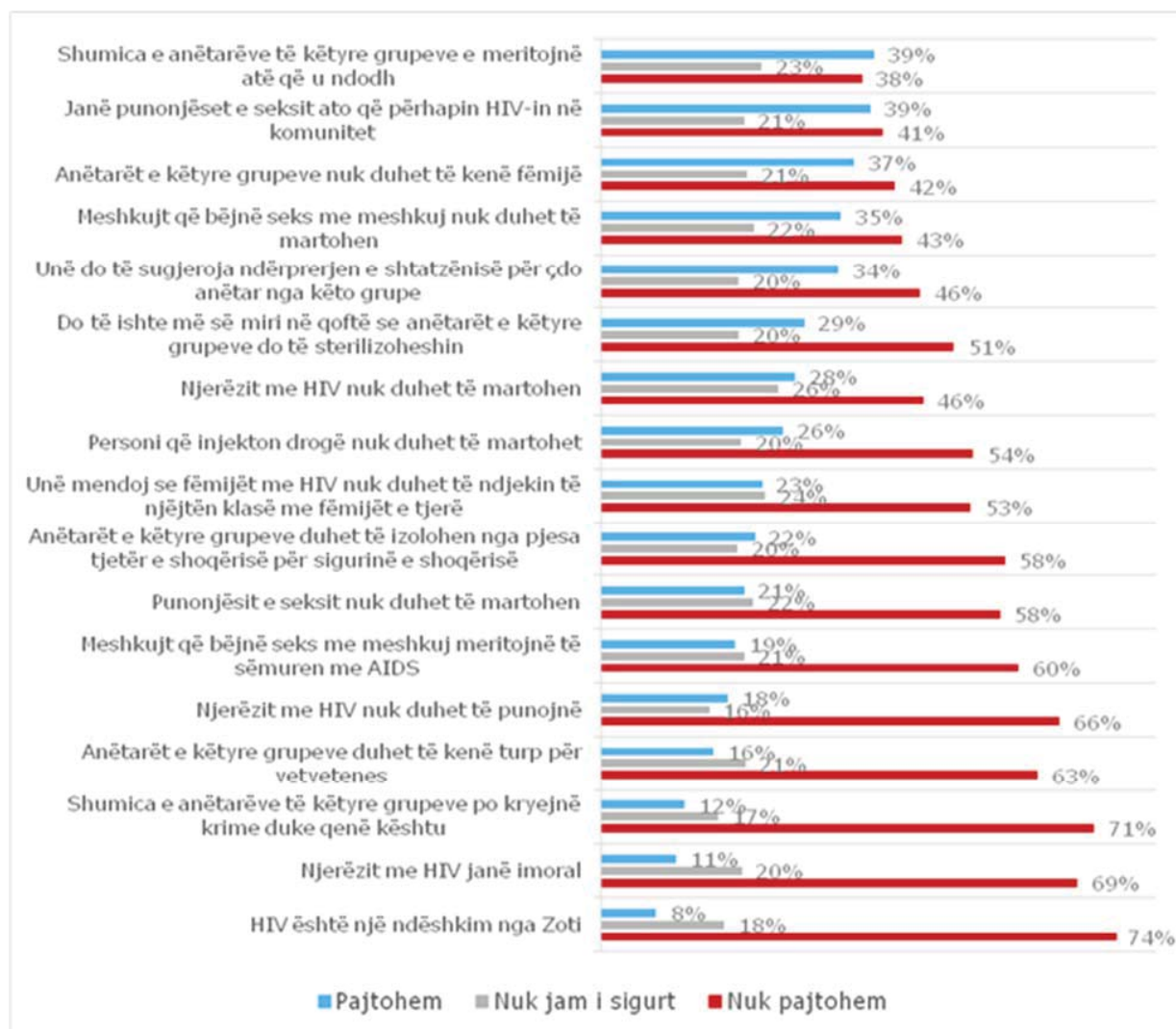

Grafikoni 24. Nivelet e mospajtimit me deklaratat negative, të ndara sipas pikëpamjeve fetare të deklaruara

Pyetja e radhës ishte e përbërë nga shtatëmbëdhjetë deklaratave negative dhe katër deklaratat neutrale ose pozitive që u janë treguar pjesëmarrësve të hulumtimit të cilëve iu është kërkuar të japin shkallën në të cilën pajtohen me deklaratat e propozuara apo nuk pajtohen me to. Ngjashëm me pyetjen e dytë, niveli i pajtimit me deklaratat negative paraqet stigmën dhe ka mundësi të reflektohet në diskriminim ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV. Grafiku në vijim rendit deklaratat negative dhe është i strukturuar të fillojë nga deklaratat negative me pajtimin më të lartë deri në deklaratat negative me pajtimin më të ulët. Mund të vërehet se tridhjetë e nëntë përqind e punëtorëve të anketuar nga të dy grupet pajtohen në një masë se shumica e anëtarëve të popullatave kyçe në rrezik për HIV e meritojnë sëmundjen.

Në anën tjetër, tridhjetë e tetë përqind e pjesëmarrësve nuk pajtohen me deklaratën. Po ashtu, tridhjetë e nëntë përqind (39%) e të anketuarve pajtohen se punonjëset e seksit janë ato që e përhapin HIV-in në komunitet; tridhjetë e shtatë përqind e pjesëmarrësve pajtohen se anëtarët e popullatave kyçe në rrezik për HIV nuk duhet të kenë fëmijë dhe tridhjetë e pesë përqind e tyre pajtohen se meshkujt që bëjnë

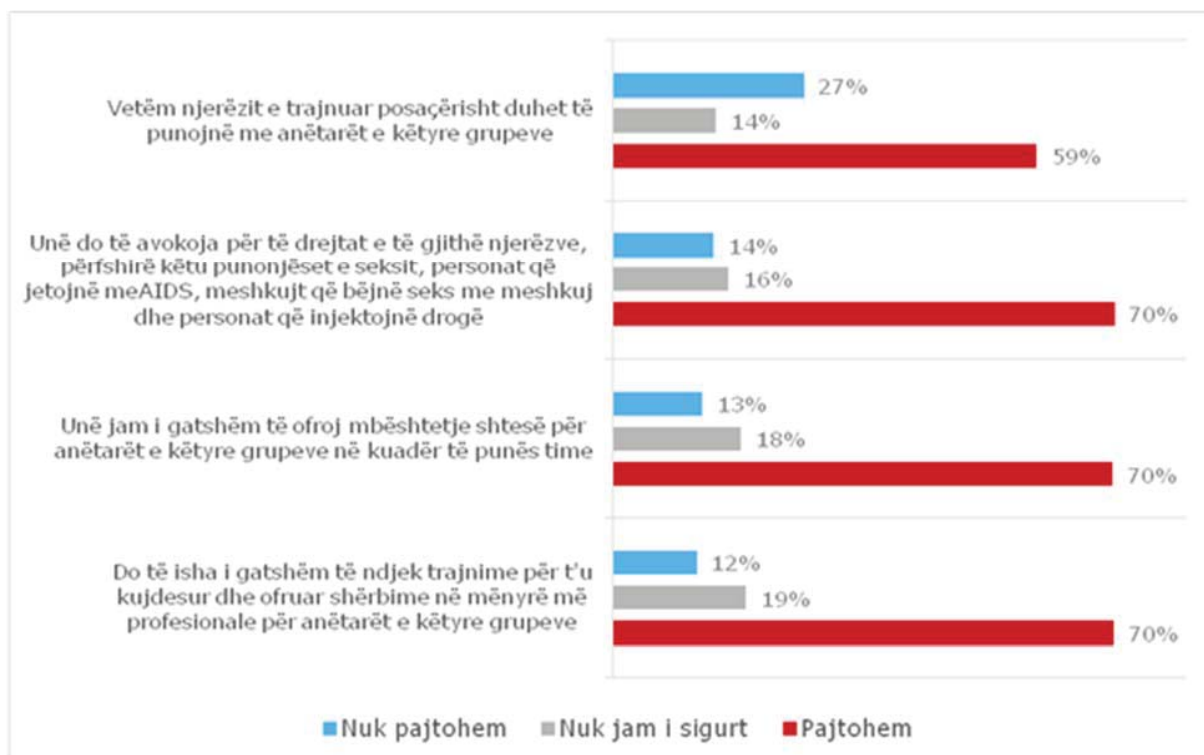
seks me meshkuj nuk duhet të martohen. Po ashtu, tridhjetë e katër përqind (34%) e pjesëmarrësve pajtohen se do t'i sugjeronin ndërprerje të shtatzënisë çdo anëtar të popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe njëzet e nëntë përqind (29%) e pjesëmarrësve pajtohen se do të ishte më mirë sikur anëtarët e këtyre grupeve të ishin sterilë. Poashtu, më shumë se një e katërta e punëtorëve të intervistuar mendojnë se personat me HIV dhe personat që injektojnë droga nuk duhet të martohen.

Grafikoni 25. Nivelet e pajtimit dhe mospajtimit me deklaratat negative lidhur me popullatat kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV

Grafiku më poshtë tregon nivelet e pajtimeve dhe mospajtimeve të deklaratave neutrale dhe pozitive për këtë temë. Brenda këtij konteksti, nivelet e pjesëmarrësve që nuk pajtohen me deklaratat mund të tregojnë ekzistimin e stigmës drejt popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV. Mund të vërehet se shumica e

pjesëmarrësve në hulumtim janë pajtuar me deklaratat duke thënë se ata do të ishin të gatshëm të marrin trajnime për të rritur kapacitetet e tyre në ofrimin e shërbimeve për popullata kyçe dhe PJHIV. Për më tepër, ata kanë deklaruar se janë të gatshëm të ofrojnë mbështetje shtesë për anëtarët e popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe PLHIV në punën e tyre dhe se do të avokonin për të drejtat e popullatave kyçe në rrezik për HIV. Sidoqoftë, më shumë se dhjetë përqind e të anketuarve nuk janë pajtuar me deklaratat, duke treguar mosgatishmëri për të ndryshuar stigmën ekzistuese dhe diskriminimin ndaj këtyre grupeve.

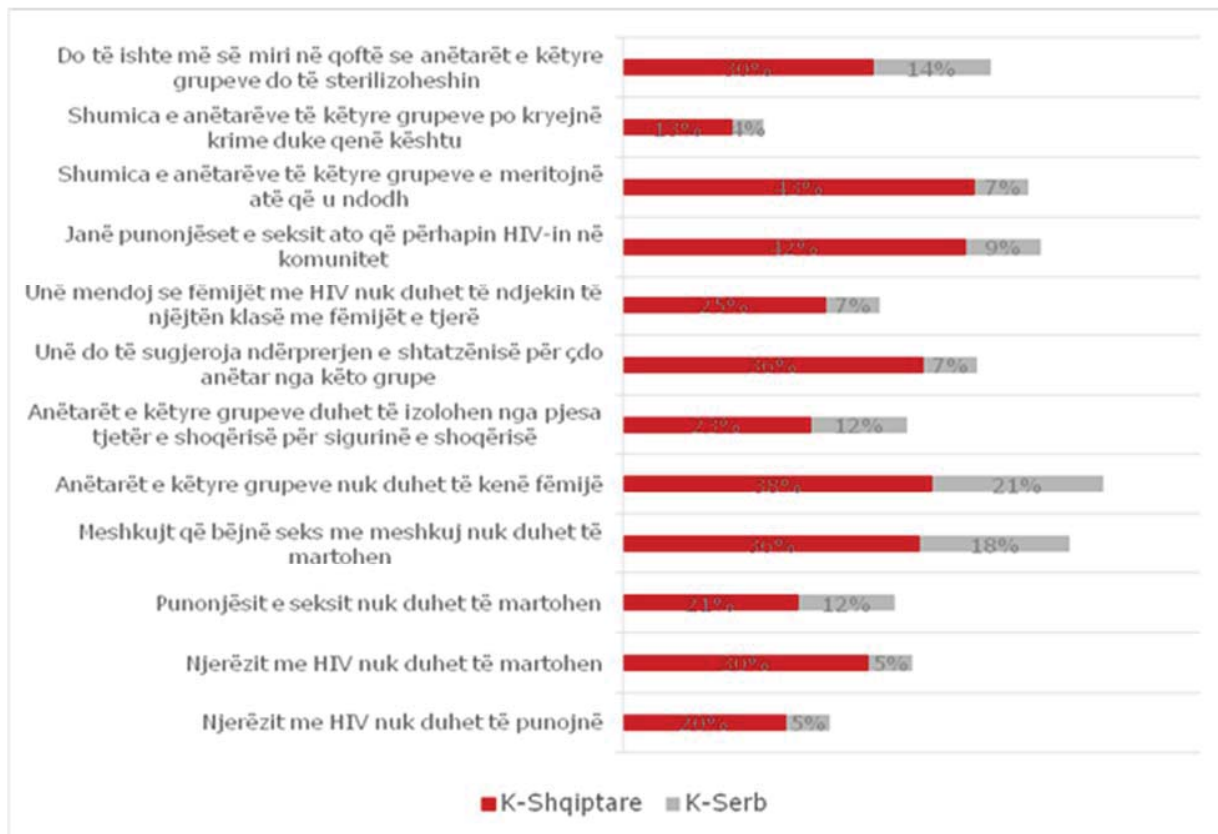

Grafikoni 26. Nivelet e pajtimit dhe mospajtimit me deklaratat neutrale dhe pozitive për popullatat kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV

Disagregimi i rezultateve tregon vetëm një dallim domethënës në mendime mes punëtorëve shëndetësorë dhe punonjësve të sundimit të ligjit. Në këtë rast, dyzet e katër përqind (44%) e punonjësve shëndetësorë pajtohen me deklaratën duke thënë se "janë punëtorët e seksit ato që përhapin HIV-in në komunitet"; nga ana tjetër tridhjetë e tre përqind (33%) e punonjësve të sundimit të ligjit pajtohen me të njëjtën deklaratë. Për më tepër, punonjësit meshkuj kanë më shumë të ngjarë të mendojnë se njerëzit me HIV nuk duhet të punojnë (23%) sesa punonjëset (14%).

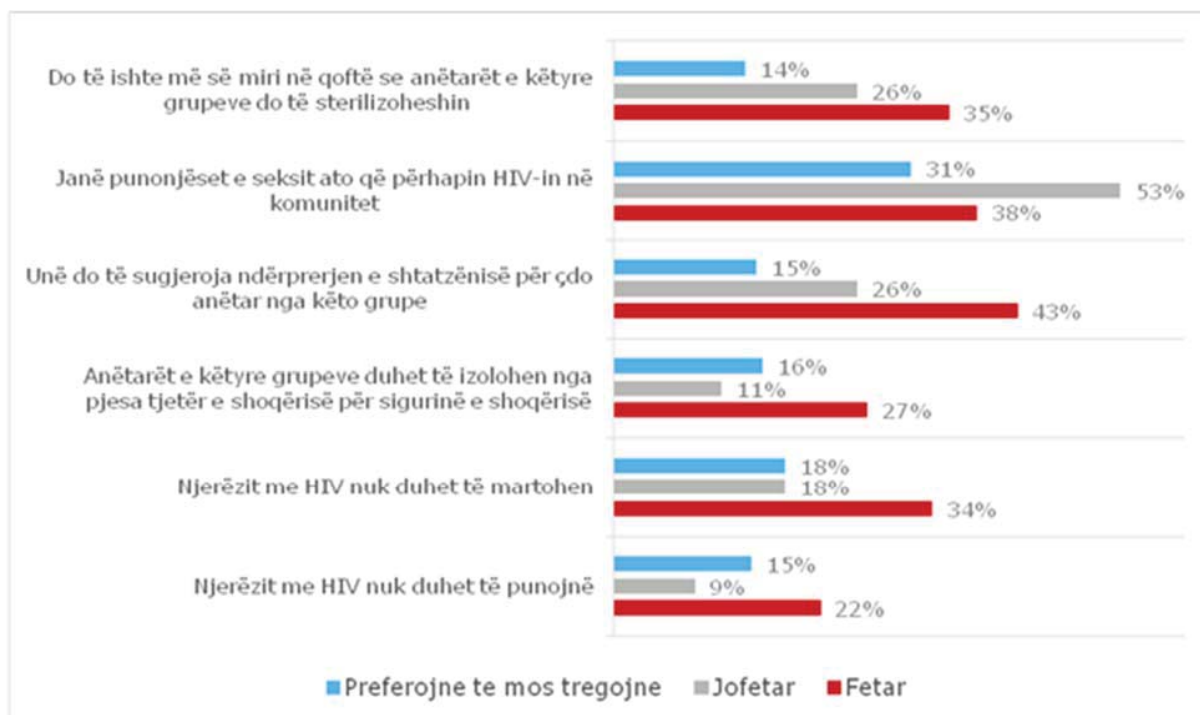
Disagregimi i mvtejmë i rezultateve tregon se nivelet e pajtimit me deklaratat negative midis shqiptarëve të Kosovës dhe serbëve të Kosovës tregojnë dallime të

mëdha. Grafiku më poshtë tregon nivelin e pajtimit të këtyre dy grupeve etnike me të gjitha deklaratat negative. Mund të kuptohet se në këtë rast, shqiptarët e Kosovës kanë nivele më të larta të pajtimit, pra, tregues të stigmës në krahasim me serbët e Kosovës.

Grafikoni 27. Nivelet e pajtimit me deklaratat negative, të ndara sipas përkatësisë etnike

Në një nivel tjetër të shqyrtimit të rezultateve, janë analizuar dallimet mes punonjësve fetarë dhe jo-fetarë të të dy fushave dhe grafiku më poshtë shënon nivelet e pajtimit të këtyre demografive me deklaratat negative të renditura. Duke vërejtur se nivelet e pajtimit janë drejtpërdrejt proporcionale me treguesit e stigmës, grafiku vizualizon që me përjashtim të deklaratës "janë punonjësit e seksit ata që përhapin HIV-in në komunitet" në të gjitha deklaratat negative punonjësit jo-fetarë kanë nivele më të ulëta të pajtimit, megjithëse në disa raste, edhe një e katërta e punonjësve jo-fetarë pajtohen me deklaratat e zakonshme.

Grafikoni 28. Nivelet e pajtimit me deklaratat negative, të ndara sipas besimeve fetare të deklaruara

Matja e stigmës dhe diskriminimit

Në hulumtim është përdorur metoda e përgjigjes së vlerësuar për të matur stigmën mes popullatës së vrojtuar. Në thelb, metodologjia ka përdorur pyetje që kishin një listë të deklaratave të cilat lejonin përgjigje me shkallën Likert⁸⁹ me opsione të ndryshme nga 'pajtohem plotësisht' në 'nuk pajtohem aspak'.

Shkurtimisht, nëse një person nuk do të pajtohej me një sugjerim apo deklaratë negative për popullatat kyçe në rrezik për HIV, ata kodohehin si persona që kanë më pak stigmë dhe potencial më të ulët për diskriminim. Prandaj, pika më e lartë e mundur, që është 4, nënkupton nivele të ulëta të stigmës dhe diskriminimit dhe pika më e ulët e mundur, që është 1, nënkupton nivele shumë të larta të stigmës.

Pasi shënimit të të gjitha përgjigjeve në bazën e të dhënave me metodën e shpjeguar në detaje në [Shtojca](#), u llogaritën vlerat mesatare për demografi të ndryshme dhe pyetje të ndryshme.

Duke mbajtur në mend se pikët më të ulëta nënkuptojnë stigmë më të lartë, rezultatet tregojnë se nga katër (4=niveli më i ulët i stigmës dhe 1=niveli më i lartë i stigmës), shkalla mesatare e stigmës për tërë mostrën e hulumtimit ishte

❖ 2.92

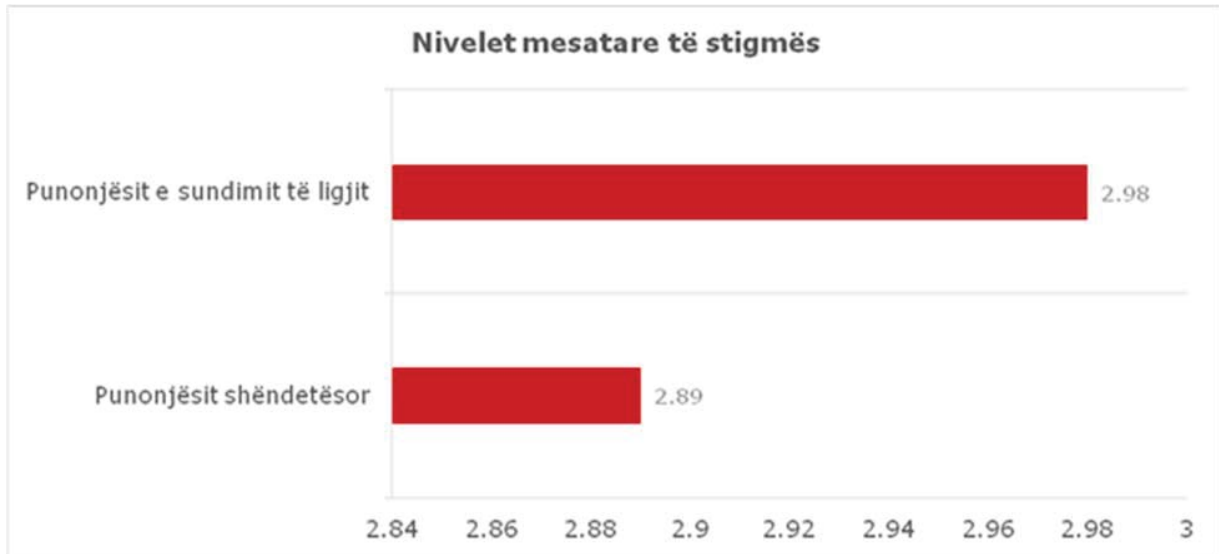
Në rastin më të mirë, nivelet më të ulëta të stigmës do të prodhonin një rezultat shumë më afër 4-shes, por përgjigjet tregojnë se ekziston një nivel i konsiderueshëm i stigmatizimit të popullatave kyçe në rrezik për HIV në mes punëtorëve shëndetësorë dhe atyre të sundimit të ligjit në Kosovë.

Analiza e rezultateve tregon se punëtorët shëndetësorë kanë shkallë më të lartë të stigmës se punëtorët e sundimit të ligjit. Megjithatë, të dy grupet ende kanë stigmë të gjerë drejt popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV.

Grafiku më poshtë tregon rezultatet e punëtorëve shëndetësorë dhe të sundimit të ligjit si dy grupe. Shkalla mesatare e stigmës është llogaritur për punëtorët shëndetësorë është llogaritur në 2.89 dhe për punëtorët e sundimit të ligjit në 2.98.

⁸ Likert, Rensis (1932). "A Technique for the Measurement of Attitudes". Archives of Psychology. 140: 1–55.

⁹ Allen, Elaine and Seaman, Christopher (2007). "Likert Scales and Data Analyses". Quality Progress. pp. 64–65.

Grafikoni 29. Nivelet mesatare të stigmës për punëtorët e shëndetit dhe sundimit të ligjit (duke përfshirë punëtorët e arsimit që ligjërojnë lëndët e shëndetësisë dhe juridikut)

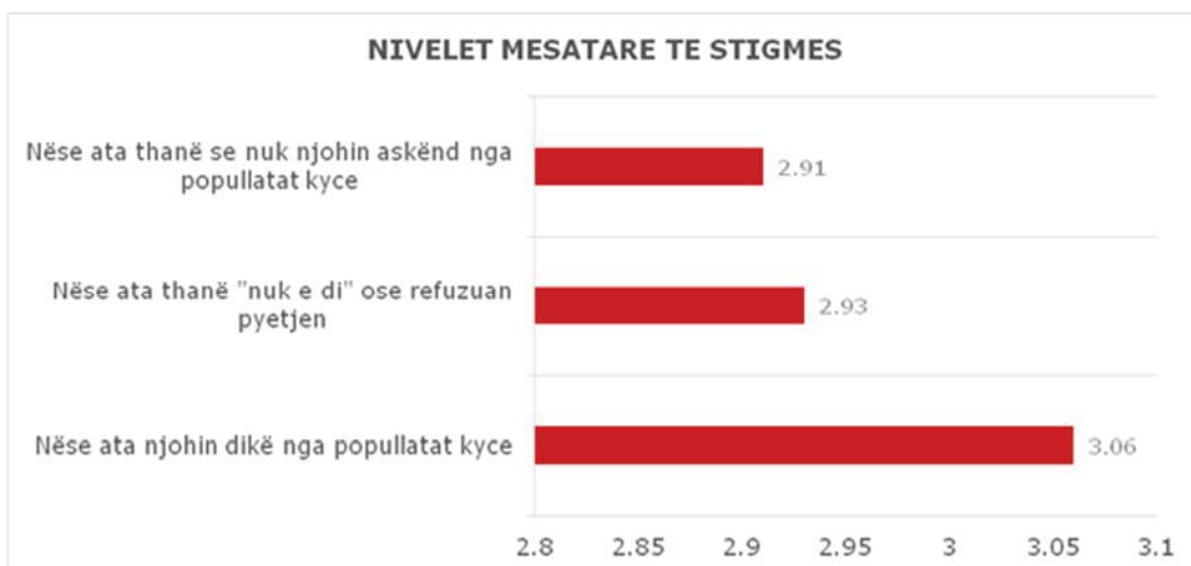
Dy grafiket më poshtë shfaqin në hollësi rezultatet mesatare të stigmës për të gjitha profesionet e renditura në mostër. Mund të dallohet menjëherë se më së shumti pikë iu takojnë profesorëve të universitetit krahasuar me të gjitha profesionet tjera, ku profesorët e mjekësisë kanë rezultatet më të larta nga të gjitha grupet në mostër. Kjo mund të interpretohet si niveli më i ulët i stigmës dhe më së paku diskriminues ndaj popullatave kyçe dhe PJHIV.

Grafiku tregon profesionet e radhitura nga rezultatet më të ulëta (nivelet më të mëdha të stigmës) në rezultatet më të larta (niveli i ulët i stigmës). Siç mund të shihet, hetuesit e policisë mesatarisht kanë nivelin më të lartë të stigmës ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV. Ngjashëm, punëtorët socialë, infermierët dhe punëtorët tjerë shëndetësorë si teknikët mjekësorë kanë nivele më të larta të stigmës se profesionistët tjerë. Megjithatë, duhet të pranohet po ashtu se në përgjithësi, të gjitha profesionet kanë së paku një nivel të stigmës ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV.

Grafikoni 30. Niveli mesatar i stigmës për të gjitha profesionet

Analiza e mëtejshme e të dhënave shfaqti nivelet e stigmës për disa grupe të tjera të pjesëmarrësve. Grafikët më poshtë tregojnë rezultatet e grupeve të ndara. Siç tregon grafiku, pjesëmarrësit e hulumtimit kanë më pak të ngjarë të kenë stigmë nëse njohin dikë nga popullata kyçe në krahasim me pjesëmarrësit që nuk njohin askënd që i përket popullatave kyçe në rrezik për HIV. Kur u pyetën nëse njihnin dikë nga grupet e popullatave kyçe, pjesëmarrësit që thanë "nuk e di" ose nuk pranuan t'i përgjigjen pyetjes, gjithashtu kishin më shumë të ngjarë të kishin stigmë ndaj popullatave kyçe, pothuajse aq të lartë sa grupi i pjesëmarrësve i cili tha se ata nuk njohin asnjë anëtar të popullatave kyçe në rrezik për HIV.

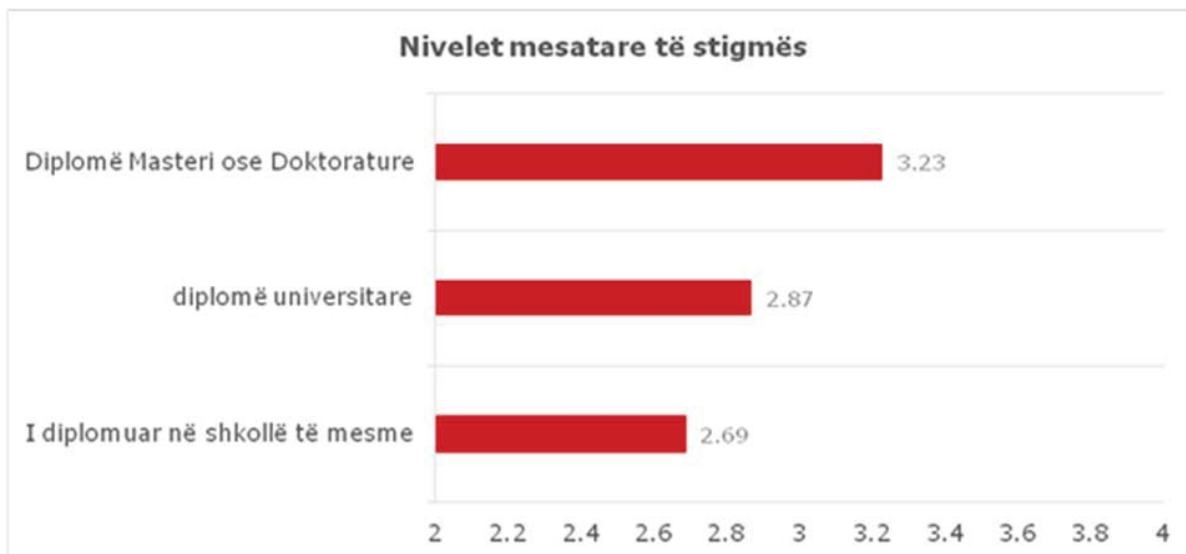
Grafikoni 31. Nivelet mesatare të stigmës për grupet e ndara lidhur me pyetjen "A e njihni dikë apo a keni ndonjë familjar nga popullatat kyçe në rrezik për HIV?"

Grafiku më poshtë përshkruan rezultatet mesatare të dy grupeve të ndara bazuar në përgjigjet e tyre për pyetjen numër 12 (shih: [Shtojcat](#)). Pjesëmarrësve të cilët thanë se nuk kishin askënd në mesin e miqve ose familjeve të tyre, ose nuk e dinin nëse kishin, ose nëse nuk kishin pranuar t'i përgjigjen pyetjes, iu parashtrua një pyetje vijuese. Në rastin kur ata nuk njihnin dikë nga popullatat kyçe, hetohej dëshira e tyre për tu miqësuar me dikë nga popullatat kyçe. Në këtë rast, pjesëmarrësit që thanë se do të bëheshin miq me dikë që është anëtar i popullatave kyçe në rrezik për HIV, kanë treguar nivele shumë më të ulëta të stigmës, krahasuar me pjesëmarrësit që thanë se nuk do të miqësoheshin, nuk e dinin ose nuk pranonin t'i përgjigjeshin pyetjes.

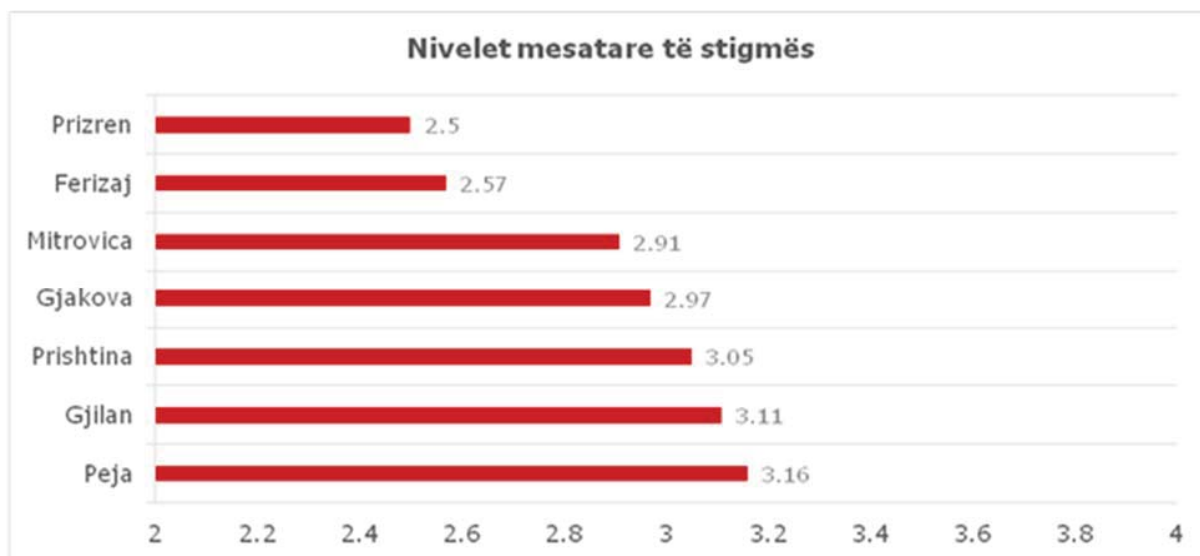
Grafikoni 32. Nivelet mesatare të stigmës mes profesionistëve të cilët do të shoqëroheshin me popullatat kyçe në rrezik për HIV dhe profesionistëve që nuk do të shoqëroheshin me ta

Hulumtimi konstatoi se niveli i arsimit të të anketuarve nga të dy grupet ishte i lidhur drejtpërdrejtë me nivelet e ulët të stigmës. Që do të thotë se personat që kishin shkollim të lartë kishin më pak gjasë për të pasur mendime stigmatizuese për popullatat kyçe në rrezik për HIV.

Grafikoni 33. Nivelet mesatare të stigmës bazuar në nivelet e shkollimit

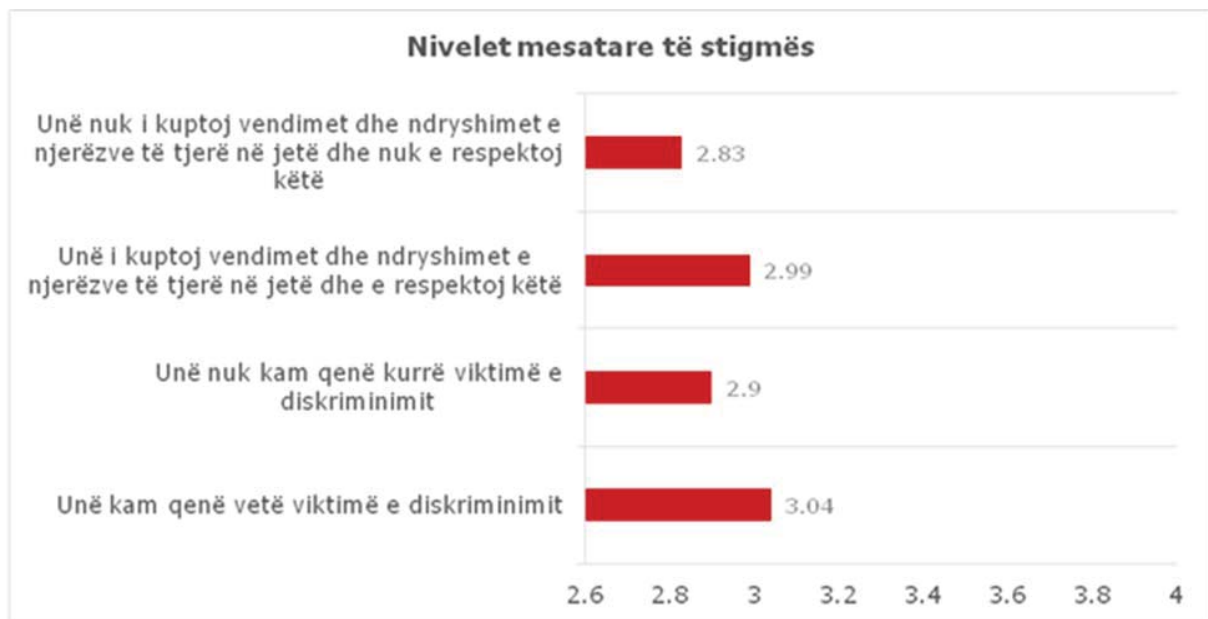
Po ashtu, grafiku më poshtë tregon se rajoni i Pejës, Gjilanit dhe Prishtinës kishin pak më pak të ngjarë të kenë stigmë, ndërsa rajoni i Ferizajit dhe Prizrenit kishin më shumë të ngjarë të kenë stigmë ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV.

Grafikoni 34. Nivelet mesatare të stigmës bazuar në rajone

Në fund, në këtë kapitull, deklaratat pozitive dhe neutrale të pyetjes numër 18 janë përdorur për të krijuar grup të ri të të dhënave për t'i analizuar rezultatet e stigmës. Pyetja ishte se a pajtohen pjesëmarrësit me deklaratat e dhëna. Nga analiza u konstatua se pjesëmarrësit që thanë se kishin qenë vetë viktimat të diskriminimit,

kishin pak më pak të ngjarë të kenë stigmë ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV, krahasuar me grupet që nuk kishin qenë asnjëherë viktime të diskriminimit. Për më tepër, pjesëmarrësit që thanë se i kuptojnë vendimet dhe dallimet e njerëzve në jetë dhe i respektojnë ato, kishin më pak të ngjarë të kenë stigmë ndaj popullatave kyçe në rrezik për HIV krahasuar me pjesëmarrësit që thanë se nuk e kuptojnë atë dhe nuk kanë respekt për të.

Grafikoni 35. Nivelet mesatare të stigmës bazuar në mendimet e deklaruara paraprakisht

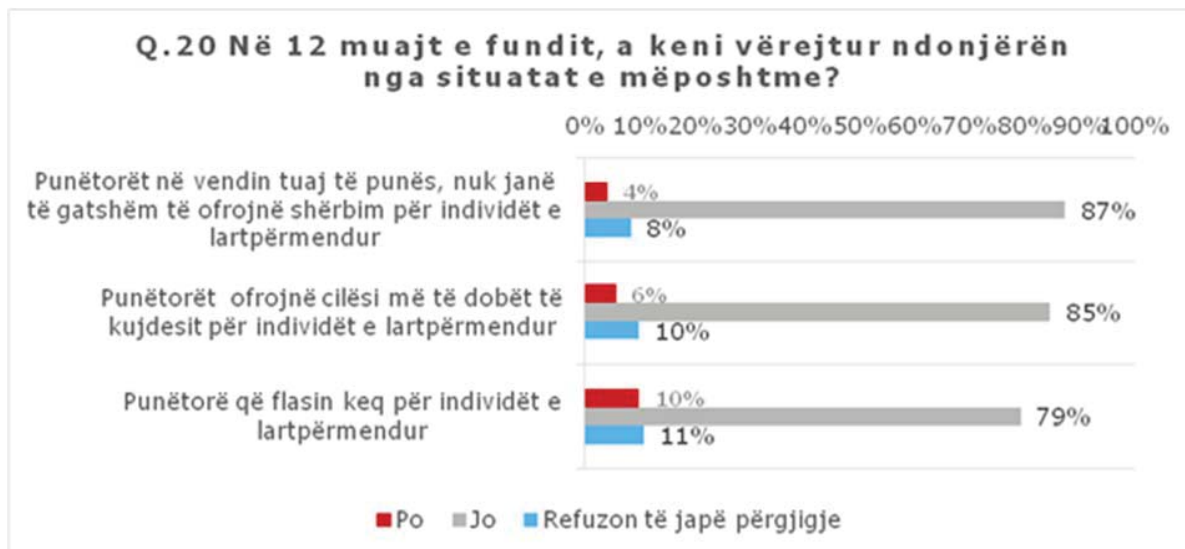
Informimi lidhur me detyrimet ligjore

Pjesa e fundit e pyetësorit të hulumtimit u përqendrua në përcaktimin e niveleve të informimit të punëtorëve në të dy fushat dhe sjellja e vërejtur e kolegëve të punës në vendin e tyre të punës lidhur me ofrimin e shërbimeve për popullatat kyçe në rrezik për HIV.

Grafiku më poshtë paraqet përgjigjet në pyetjen nëse pjesëmarrësit në dy grupet kishin vërejtur në vendin e tyre të punës rrethanat dhe rastet e renditura. Mund të shihet se shumica e pjesëmarrësve kanë thënë se nuk kanë vërejtur rastet e renditura në vendin e tyre të punës dhe më shumë se tetë përqind kanë refuzuar të japin një përgjigje të tri pyetjeve.

Në anën tjetër, dhjetë përqind e punëtorëve të intervistuar kanë deklaruar se në dymbëdhjetë muajt e fundit kanë parë ose dëgjuar punëtorët apo kolegët e tyre duke folur keq për anëtarët e grupeve të popullatave kyçe.

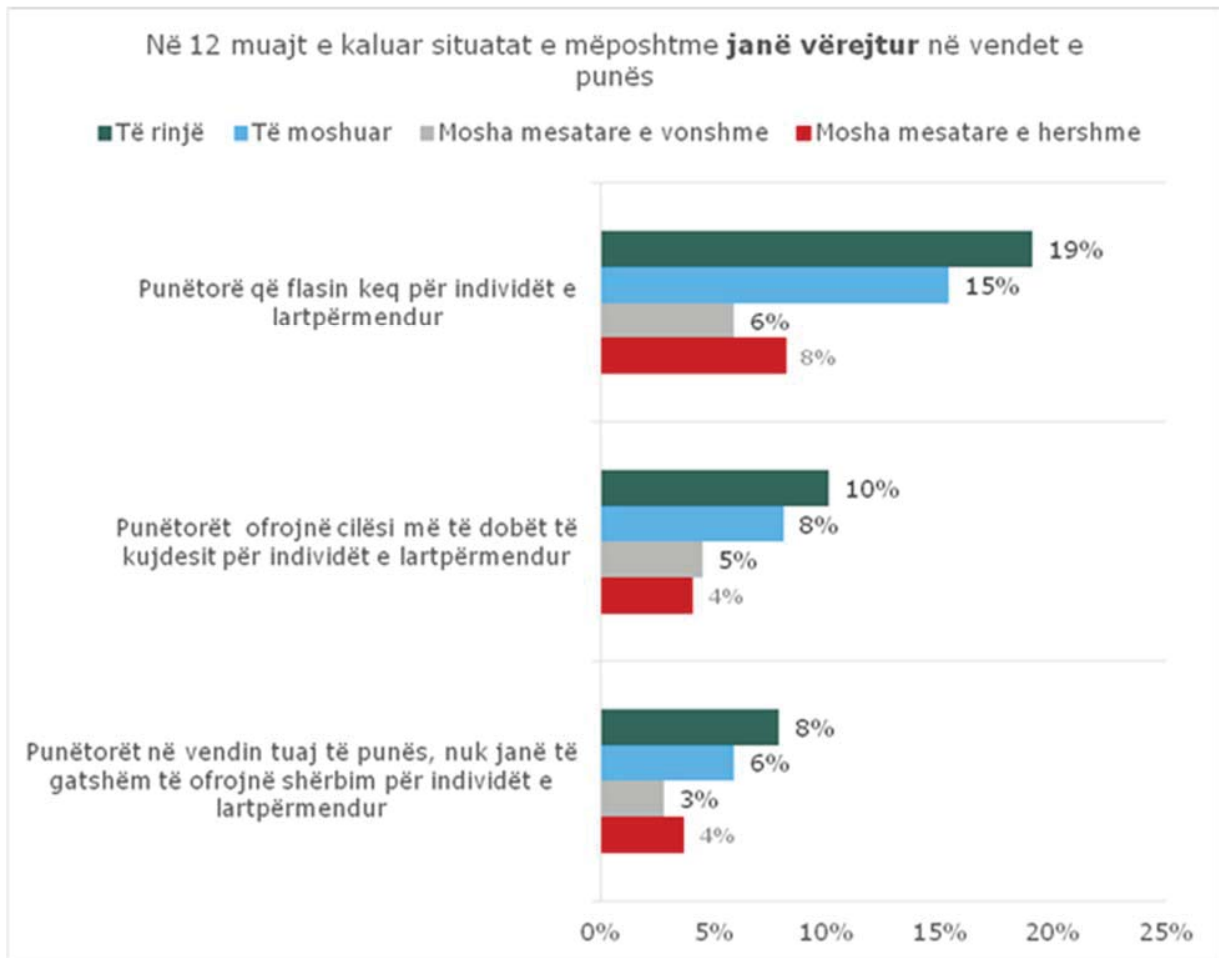
Përveç kësaj, gjashtë përqind e punonjësve nga të dy fushat kanë deklaruar se i kanë vërejtur punëtorët duke ofruar cilësi më të ulët të kujdesit ndaj anëtarëve të popullatave kyçe. Në fund, katër përqind e të anketuarve kanë thënë se në 12 muajt e fundit i kanë vërejtur punëtorët në vendin e tyre të punës duke shfaqur mosgatishmëri për t'iu ofruar shërbime anëtarëve të popullatave kyçe.

Grafikoni 36. Raportimet mbi sjellje diskriminuese të vërejtur në vendin e punës

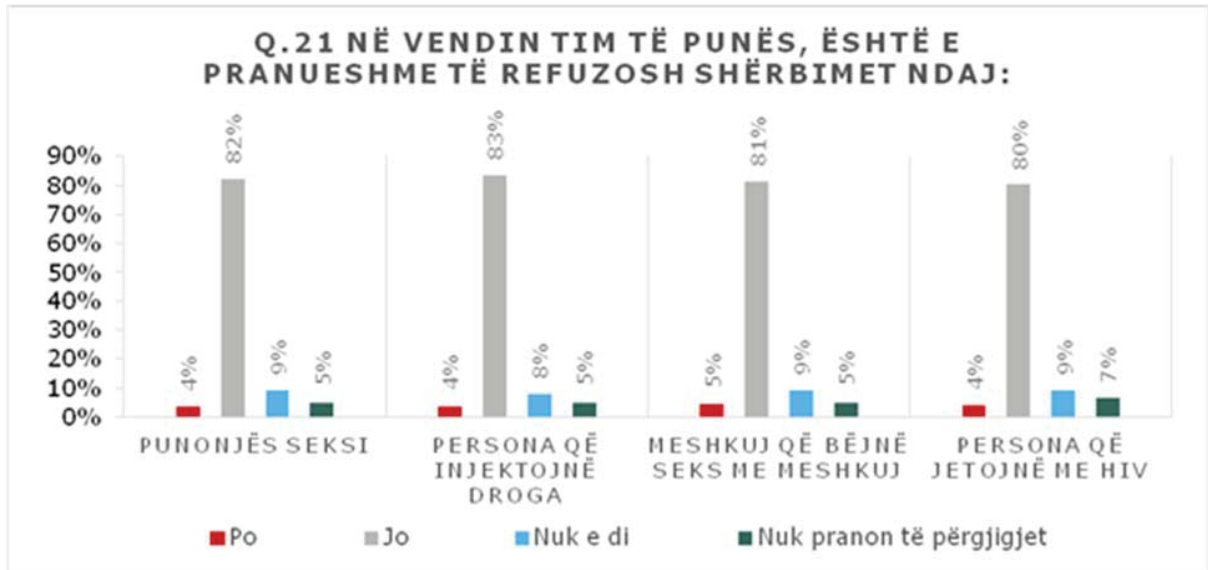
Analiza e rezultateve tregon se ekzistojnë dallime të caktuara ndërmjet katër grupmoshave të punëtorëve në lidhje me vëzhgimin e sjelljes së renditur në vendet e tyre të punës. Grafiku përshkruan katër grupmoshat kryesore që kanë deklaruar se vërejnë sjellje të tilla në vendet e tyre të punës.

Rezultatet zbulojnë se në të tre rastet e renditura, punëtorët e rinj kanë nivele më të larta që kanë qenë dëshmitarë të situatave të tilla dhe i deklaruan ato në pyetësor, ndërsa punëtorët e moshuar kanë nivele më të ulëta të raportimit të sjelljeve të tilla në vendin e punës.

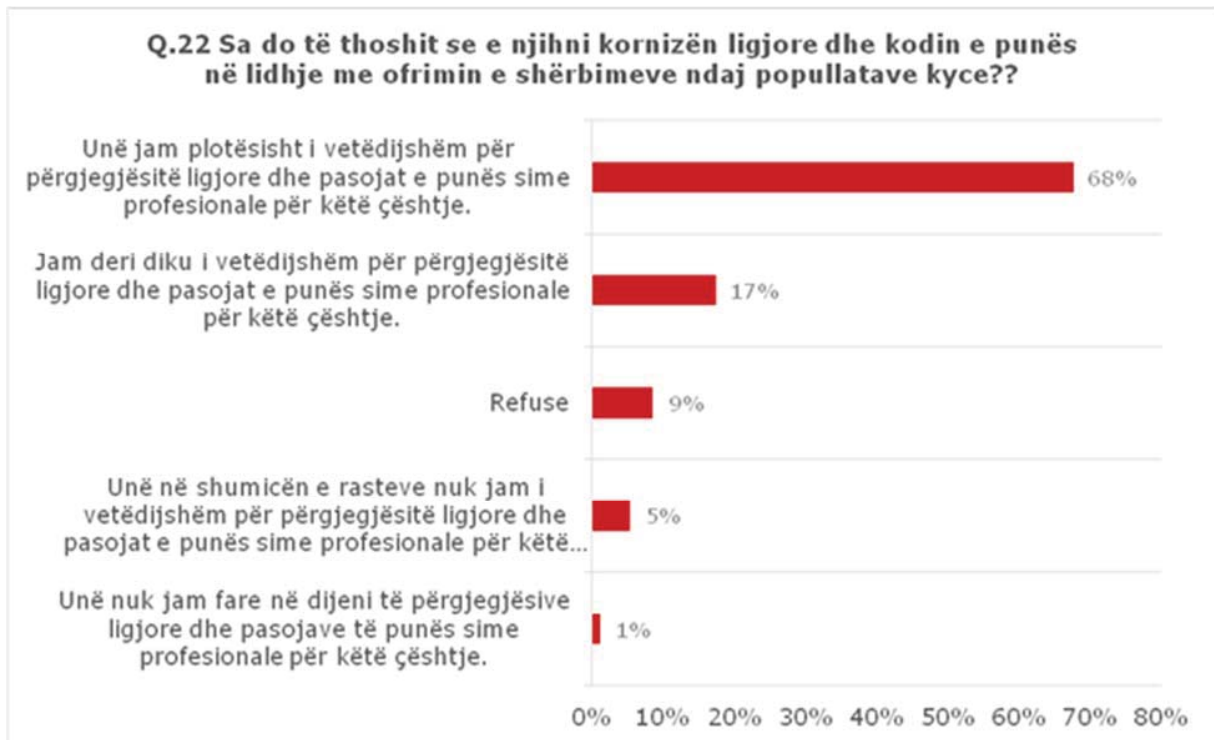
Grafikoni 37. Reportimet mbi sjellje diskriminuese të vërejtur në vendet e punës bazuar në grupmosha

Pyetja e dytë në këtë kapitull përqendrohet në raportimin e sjelljeve të pranueshme në vendin e punës të individëve të intervistuar në të dy fushat. Grafiku në vijim tregon se a kanë thënë pjesëmarrësit se refuzimi i shërbimeve për popullatat kyçe dhe PJHIV është i pranueshëm apo jo në vendet e tyre të punës. Shihet menjëherë se shumica e pjesëmarrësve kanë thënë se refuzimi i shërbimeve për popullatat kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV nuk është i pranueshëm në vendin e tyre të punës. Megjithatë, katër përqind e mostrës së përgjithshme të punëtorëve kanë thënë se refuzimi i shërbimeve për popullatat kyçe është i pranueshëm në vendin e tyre të punës. Në fund, rreth nëntë përqind e të anketuarve kanë thënë se nuk e dinë nëse refuzimi i shërbimeve është apo nuk është sjellje e pranueshme në vendet e tyre të punës.

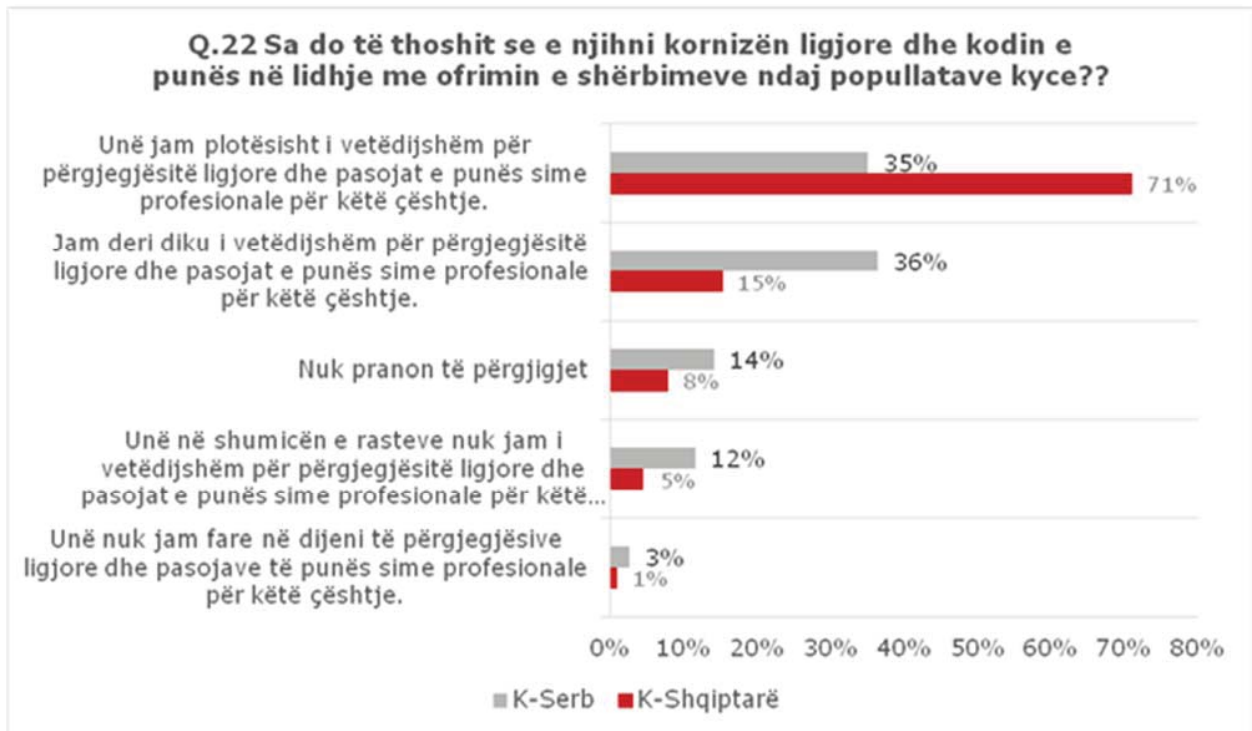
Grafikoni 38. Raportimet lidhur me sjelljen diskriminuese që konsiderohet e pranueshme në kulturën e punës

Më në fund, në këtë pjesë, pjesëmarrësve iu kërkua të deklarojnë nivelet e njohurive dhe informimit të tyre me kornizën ligjore dhe kodin e punës që rregullon ofrimin e shërbimeve për popullatat kyçe në rrezik për HIV. Grafiku më poshtë tregon se gjashtëdhjetë e tetë përqind e pjesëmarrësve në hulumtim thanë që ata janë plotësisht të vetëdijshëm për përgjegjësitë ligjore dhe pasojat e punës së tyre profesionale në këtë çështje. Shtatëmbëdhjetë përqind e pjesëmarrësve thanë që ata janë disi të vetëdijshëm për këtë. Nëntë përqind e pjesëmarrësve refuzuan të përgjigjen në pyetje dhe një përqindje shtesë prej gjashtë përqind deklaruan nivele të ulëta ose zero të informimit në lidhje me kornizën ligjore për ofrimin e shërbimeve në vendet e tyre të punës.

Grafikoni 39. Nivelet e raportuara të informimit me rregullat dhe detyrimet ligjore

Analiza e mëtejshme e rezultateve tregoi se ka dallime të konsiderueshme në përgjigjet e punëtorëve shqiptarë të Kosovës dhe serbëve të Kosovës. Një përqindje e lartë e punëtorëve shqiptarë të Kosovës (71%) deklarojnë se janë plotësisht të vetëdijshëm për përgjegjësinë e tyre ligjore ndërsa tridhjetë e pesë përqind e punëtorëve serbë të Kosovës deklarojnë të njëjtën gjë. Për më tepër, tridhjetë e gjashtë përqind e punëtorëve serbë të Kosovës thonë se ata janë disi të vetëdijshëm për kornizën ligjore dhe katërbëdhjetë përqind nuk pranuan t'i përgjigjen pyetjes.

Grafikoni 40. Nivelet e raportuara të informimit me rregullat dhe detyrimet ligjore, të ndara sipas kombësisë

Gjetjet dhe rekomandimet kryesore

Gjetjet kryesore

Gjetja 1:

- ... Lidhur me nivelet e ulëta të trajnimit që kanë marrë të anketuarit në sektorin e shëndetësisë dhe sundimit të ligjit.¹⁰
 - a. Në përgjithësi, vetëm 39% e të anketuarve kanë marrë trajnim *mbi kontrollin e infeksionit dhe masat universale të parandalimit*, me 55% në sektorin e shëndetësisë dhe 20% në sektorin e sundimit të ligjit (SiL).
 - b. Në përgjithësi 38% e të anketuarve nuk janë trajnuar fare me 25% në shëndetësi dhe 52% përqind në sektorin e sundimit të ligjit,
 - c. Rreth gjysma e të anketuarve nga sektori i shëndetësisë dhe vetëm rreth 20% nga sundimi i ligjit janë trajnuar për *stigmën dhe diskriminimin ndaj HIV-it*.
 - d. Një numër i vogël i të anketuarve që punojnë në shëndetësi (17%) janë trajnuar për *të drejtat themelore të popullatave kyçe*. Në SiL vetëm një e katërta e të anketuarve janë trajnuar për këtë temë.
 - e. Një numër shumë i vogël nga të dy sektorët është trajnuar për *stigmën dhe diskriminimin e popullatave kyçe*. (18% në sundimin e ligjit dhe 13 % në shëndetësi).

Gjetja 2:

- ... Përderisa të anketuarit në fushën e sundimit të ligjit deklaruan se kanë ofruar më shumë shërbime për PID, MSM dhe PS, të anketuarit që punojnë në shëndetësi iu kanë ofruar më shumë shërbime personave që jetojnë me HIV.¹¹

Gjetja 3:

- ... Të anketuarit nga të dy sektorët, i shëndetësisë dhe sundimit të ligjit, njohin shumë pak miq apo familjarë nga këto popullata: PJHIV, MSM, PS. Të anketuarit nga të dy sektorët njohin më shumë (miq apo familjarë) që janë PID.¹²
 - o Kjo mund të lexohet si shkallë e stigmës ndaj popullatave kyçe ku MSM-të, PS-të dhe PJHIV-të, për shkak të stigmës së lartë, ndajnë më pak informata me familjarë dhe miqtë e tyre.

¹⁰ Për hollësi shih faqen 8 të Studimit.

¹¹ Për hollësi shih faqen 9 të Studimit.

¹² Për hollësi shih faqet 10 deri 13 të Studimit

- ... Të anketuarit nga të dy sektorët, ai i shëndetësisë dhe sundimit të ligjit shfaqin shumë pak vullnet për tu shoqëruar me PS-të, MSM-të dhe PID-të. Të anketuarit shfaqin pak vullnet për tu miqësuar me PJHIV; vetëm 23% e tyre, por megjithatë më shumë se vullneti për tu miqësuar me popullatat kyçe.

Gjetja 4:

- ... Të anketuarit nga të dy sektorët, i shëndetësisë dhe sundimit të ligjit shfaqin tendencë shumë të vogël të shoqërimit me popullatat kyçe. Të anketuarit nga të dy sektorët kanë tendencë të shoqërohen më së shumti (26% e punonjësve në sundimin e ligjit dhe 21% e profesionistëve shëndetësore) me PJHIV.
 - o Të anketuarit në sektorin e sundimit të ligjit kanë tendencë të shoqërohen më shumë me popullata kyçe sesa të anketuarit që punojnë në shëndetësi.
- ... Feja duket se ka një rol të jashtzakonshëm në përgjigjet për shoqërim me popullatat kyçe.

Gjetja 5:

- ... Pak më pak se gjysma e të anketuarve (48%) deklaruan se nuk janë ndjerë shumë ndryshe ndaj popullatave kyçe dhe PJHIV nga personat tjerë të cilëve iu kanë ofruar shërbime,
- ... Pothuajse një e treta e të anketuarve kanë shprehur keqardhje duke u përgjigjur se janë ndjerë keq për ta, tetë përqind e të anketuarve janë ndjerë tejet jorehat dhe në fund katër përqind e tyre janë ndjerë se nuk kanë qenë të përgatitur mirë profesionalisht për t'iu shërbyer atyre.
- ... Rreth 12% e pjesëmarrësve së bashku janë ndjerë "tejet jorehat" ose "të pa pajisur mirë profesionalisht mjaftueshëm për kontakt të tillë" kur iu kanë ofruar shërbime popullatave kyçe në rrezik për HIV ose PJHIV.
- ... Në 7% të rasteve, të anketuarit ose i kanë shtyer shërbimet ose i kanë referuar ato tek kolegët e tyre ose nuk iu kanë ofruar shërbime popullatave kyçe në rrezik për HIV dhe PJHIV.
- ... Megjithatë, shumica e të anketuarve (82%) deklaruan se i ofrojnë shërbimet e kërkuara. Katër përqind (4%) e tyre e kanë shtyer ofrimin e shërbimeve për popullata kyçe dhe PJHIV,
- ... Dy përqind (2%) i kanë referuar ata tek një koleg tjetër dhe në fund, një përqind (1%) e mostrës së përgjithshme të të anketuarve deklaruan se kanë preferuar të mos ofrojnë shërbime për shkak të pikëpamjeve diskriminuese ndaj popullatave kyçe. 13

Gjetja 6:

¹³ Për hollësi shih faqet 15 dhe 16 të Studimit.

- ... Të anketuarit pajtohen me deklarata diskriminuese për popullata kyçe dhe nuk ndihen mirë kur kanë të bëjnë me ta, në nivel shqetësues¹⁴
 - o Gati një e katërta e të anketuarve deklarojnë se nuk do t'iu pengonte ta zbulojnë statusin e një personi pa pëlqim,
 - o Të anketuarit zakonisht kanë më pak barriera në shpërndarjen e statusit të tillë me familjet dhe miqtë e tyre (25% e profesionistëve). Përderisa ata kanë tendencë të shfaqin trend edhe më të lartë të shpërndarjes së statusit të tillë me personat me të cilët punojnë (39%).

Gjetja 7:

- ... Të anketuarit nga të dy sektorët, ai i shëndetësisë dhe sundimit të ligjit kanë tendencë të jenë shumë të kujdesshëm kur kanë të bëjnë me PJHIV ose persona në rrezik për HIV (gjetjet në vijim janë të lidhura drejtpërdrejtë me indeksin e stigmës):¹⁵
 - o 32 % e të anketuarve shqetësohen nëse prekin rrobat e një personi që jeton me HIV,
 - o 58% e të anketuarve shqetësohen nëse vijnë në kontakt me pështymën e një personi që jeton me HIV,
 - o 53% e të anketuarve shqetësohen e të anketuarve shqetësohen nëse prekin plagët e një pacienti që jeton me HIV,
 - o 56% e të anketuarve shëndetësorë shqetësohen nëse i marrin gjakun një pacienti që jeton me HIV,
 - o 32% e të anketuarve shëndetësorë shqetësohen nëse masin temperaturën e një pacienti që jeton me HIV,

Gjetja 8:

- ... Një përqindje shqetësuese e të anketuarve nga të dy sektorët, i shëndetësisë dhe sundimit të ligjit, zgjedhin të shmangin kontaktin në vend të ofrimit të shërbimeve për popullata kyçe në rrezik për HIV,¹⁶; Punëtorët shëndetësorë ndërmarrin masa shtesë (duke përfshirë analiza të gjakut pa u kërkuar) kur iu ofrojnë shërbime popullatave në rrezik për HIV.
 - o 30% e të anketuarve nga të dy sektorët do të shmangnin kontaktin fizik,
 - o 61% e të anketuarve nga të dy sektorët do të mbanin doreza ose doreza të dyfishta,
 - o Të anketuarit nga sektori i sundimit të ligjit kanë tendencë pak më të lartë të shmangin kontaktin fizik me popullatat kyçe në rrezik për HIV.

Gjetja 9:

¹⁴ Për hollësi shih faqen 17 të Studimit.

¹⁵ Për hollësi shih faqet 18-20 të Studimit.

¹⁶ Për hollësi shih faqen 22 të Studimit.

- ... Rreth një e katërta e të anketuarve pajtohen me deklaratat negative për popullata kyçe si pjesë e Hulumtimit që matë perceptimet e mendimeve¹⁷
 - o Të anketuarit mes moshës 35 dhe 44 vjeçare shfaqin vazhdimisht nivele më të larta të pajtimit me deklarata negative krahasuar me grupmoshat tjera. Të anketuarit e rinj kanë nivele më të ulëta të pajtimit me deklarata negative.
 - o Më pak të anketuar me pikëpamje fetare nuk pajtohen me deklaratat negative,
 - Për shembull: 8% e të anketuarve besonin se HIV është ndëshkim nga Zoti!
 - o Nga të gjithë të anketuarit, mbi 70% pajtohen me deklaratat pozitive si pjesë e Hulumtimit që mat perceptimet e mendimeve.

Gjetja 10:

- ... Pikëpamjet fetare ndikojnë mjaft shumë në shkallën e pajtimit me deklaratat negative.¹⁸

Gjetja 11:

- ... Në Kosovë ekziston një nivel mjaft i madh i stigmatizimit të popullatave kyçe në rrezik për HIV mes punëtorëve shëndetësorë dhe atyre të sundimit të ligjit¹⁹
 - o Në një shkallë prej 1 deri në 4 (ku 1 është nivel shumë i lartë i stigmës dhe 4 është niveli më i ulët i stigmës,) të anketuarit arritën rezultatin 2.92. (2.89 për punëtorët shëndetësorë dhe 2.98 për punëtorët e sundimit të ligjit.
 - o Nivelet e stigmës nga më e larta deri më e ulta sipas të anketuarve janë si më poshtë: Hetuesit e policisë, infermierët, punonjësit socialë, punonjësit e tjerë të shëndetësisë, gjyqtarët, avokatët, mjekët, prokurorët, profesorët e drejtësisë dhe profesorët e mjekësisë.
 - o Të anketuarit që njihnin dikë nga popullatat kyçe kishin nivel më të ulët të stigmës,
 - o Të anketuarit me nivel më të lartë të shkollimit kanë shfaqur nivele më të ulëta të stigmës,
 - o Të anketuarit nga Prizreni, Ferizaji dhe Mitrovica kanë shfaqur nivele më të larta të stigmës,

Gjetja 12:

¹⁷ Për hollësi shih faqet 24-29 të Studimit.

¹⁸ Shih faqen 31 të Studimit për hollësi.

¹⁹ Shih faqen 32-34 të Studimit për hollësi.

... Të anketuarit e rinj ishin më të gatshëm të ekspozojnë skena të papërshtatshme që përfshijnë popullatat kyçe në vendin e punës sesa profesionistët më të vjetër ²⁰

Gjetja 13:

- ... • Një përqindje mjaft e lartë e të anketuarve (32%) nuk janë plotësisht të vetëdijshëm për përgjegjësitë ligjore dhe kodet që rregullojnë detyrimin e tyre për të ofruar shërbime për popullatat në rrezik për HIV ²¹
 - 68% e të anketuarve janë përgjigjur se janë plotësisht të vetëdijshëm për përgjegjësitë ligjore dhe pasojat lidhur me këtë çështje.

²⁰ Shih faqen 38 të Studimit për hollësi.

²¹ Shih faqen 40-41 të Studimit për hollësi.

Rekomandime

	Rekomandim	Institucionet përgjegjëse për zbatim	Institucionet përgjegjëse për mbikëqyrjen e zbatimit
1.	<p>Të konsiderohet zhvillimi i programeve të strukturuar dhe të targetuara trajnuese bazuar në nevojat dhe mjetet e identifikuar, për të rritur kapacitetet profesionale:</p> <p>i. Për të kuptuar çështjet gjithëpërfshirëse lidhur me parandalimin, trajtimin dhe kujdesin ndaj HIV-it;</p> <p>ii. Për detyrimet ligjore dhe etike për t'iu ofruar shërbimeve jodiskriminuese popullatave kyçe dhe PJHIV.</p>	<p>Shoqatat profesionale; Oda e Mjekëve; Oda e Infermierëve; Oda e Avokatëve; Këshilli Gjyqësor; Akademia e Kosovës për Siguri Publike; Akademia e Drejtësisë;</p>	<p>MSH, Instituti Kombëtar i Shëndetit Publik i Kosovës (IKShPK).</p> <p>Ministria e Drejtësisë (MD); Ministria e Punëve të Brendshme (MPB); Oda e Mjekëve të Kosovës (OMK); Oda e Infermierëve të Kosovës (OIK); Institucioni i Avokatit të Popullit (OI).</p>
2.	<p>Të vlerësohet në mënyrë periodike niveli i stigmës dhe diskriminimit dhe cilësia e shërbimeve të ofruara për popullatat kyçe dhe PJHIV.</p>	<p>Vlerësim i jashtëm: një agjenci e hulumtimeve në bashkëpunim me një OJQ</p>	<p>Institucioni i Avokatit të Popullit (OI).</p>
3.	<p>Më shumë aktivitete avokuese për t'i pranuar më mirë popullatat kyçe dhe PJHIV në shoqëri, përmes:</p> <p>i. komunikimit social për ndryshimin e sjelljeve;</p> <p>ii. organizimi i takimeve ndërgjegjësuese me punëtorë nga të dy sektorët;</p> <p>iii. takime për të këmbyer përvoja (peer-to-peer) dhe me pjesëtarë të komunitetit.</p>	<p>OJQ-të përkatëse</p>	<p>Institucioni i Avokatit të Popullit (OI).</p>

4.	Përmirësimi i programit të trajnimit dhe ndërgjegjësimit për legjislacionin në fuqi dhe politikat për mbrojtjen e të dhënave personale;	Agjencia Kombëtare për Mbrojtjen e të Dhënave Personale, shoqatat profesionale; Oda e Mjekëve, Oda e Infermierëve; Oda e Avokatëve, Këshilli Gjyqësor, Akademia Kosovare për Siguri Publike; Akademia e Drejtësisë;	MSH Ministria e Punëve të Brendshme (MPB); Institucioni i Avokatit të Popullit (IAP); Institucionet e shëndetësisë: zyrtarët e mbrojtjes së të dhënave personale.
5.	Avokim për të përfshirë module brenda programeve të edukimit bazik dhe zhvillimit profesional të punëtorëve shëndetësorë lidhur me bartjen, parandalimin e HIV, si dhe PEP dhe PrEP.	OJQ-të që punojnë në këtë fushë (parandalimi i HIV / AIDS); Shoqatat e profesionistëve shëndetësorë; Oda e Mjekëve; Oda e Infermierëve;	OMK, OIK, dhe përfshirja e stafit të Fakultetit të Mjekësisë.
6.	Institucionet të përmirësojnë trajnimet dhe politikat mbi natyrën laike të shtetit dhe funksioneve publike për të ulur rolin e dëbimit në aspektet sociale të ofrimit të shërbimeve.	Shoqatat e profesionistëve; Oda e Mjekëve, Oda e Infermierëve; Oda e Avokatëve, Këshilli Gjyqësor, Akademia Kosovare për Siguri Publik; Akademia e Drejtësisë;	Ministria e Punëve të Brendshme (MPB); Institucioni i Avokatit të Popullit (IAP).

7.	Më shumë vëmendje ndaj të anketuarve nga Prizreni, Ferizaji dhe Mitrovica për shkak të niveleve më të larta të stigmës në komunat në fjalë.	<p>Stacionet rajonale të Policisë;</p> <p>QMF-të (Qendrat e Mjekësisë Familjare) dhe Spitalet Rajonale në qytetet përkatëse</p>	<p>OJQ-të në bashkëpunim me Odën e Mjekëve (OMK) dhe Oda e Infermierëve të Kosovës (OIK) dhe Shërbimi Spitalor Klinik Universitar i Kosovës (SHSKUK) dhe Spitalet Rajonale.</p> <p>Ministria e Shëndetësisë (MSH); Ministria e Punëve të Brendshme (MPB); Institucioni i Avokatit të Popullit (IAP).</p>
----	---	---	--

Shtojcat

Informata të hollësishme metodologjike

Hulumtimi përdori metodën e përgjigjeve të vlerësuara me qëllim të përcaktimit të stigmës mes popullatave së anketuar. Në thelb, metodologjia përdori pyetjet që kishin një listë të deklaratave që lejonin përgjigjet e shkallës Likert që shkonin nga 'pajtohem plotësisht' dhe 'nuk pajtohem aspak'. Përkatësisht, këto ishin pyetjet numër 15, 18 dhe 19 në pyetësorin që mund të gjenden në shtojcë. Hapat specifike të metodës janë si më poshtë:

Fillimisht, janë përzgjedhur vetëm deklaratat negative në këto tri pyetje: Ato ishin:

Për pyetjen numër 15:

- Unë [do të ndihesha] ndihem jorehat kur kam të bëj me një punëtor të seksit në punën time.
- Unë [do të ndihesha] ndihem jorehat kur kam të bëj me person me HIV në punën time.
- Unë [do të ndihesha] ndihem jorehat kur kam të bëj me përdorues të drogave me injeksion në punën time.
- Unë [do të ndihesha] ndihem jorehat kur kam të bëj me pjesëtarë të LGBTQI-së në punën time.
- Unë [do të ndihesha] ndihem i/e frikësuar apo i/e brengosur kur duhet t'i ofroj shërbime një personi nga grupet e përmendura më lart.
- Unë [do të ndihesha] ndjej se duhet të ndaj atë që di për personat e cekur me kolegët e mi.
- Ndjej se duhet të ndaj atë që di për personat e cekur me miqtë dhe familjen.
- Nuk do të më pengonte të zbuloj statusin e dikujt pa pëlqimin e tyre.

Për pyetjen numër 18:

- Personat që jetojnë me HIV mbrohen më tepër se që duhet nga qeveria.
- Punëtorët e seksit mbrohen më tepër se që duhet nga qeveria.
- Personat që injektojnë droga mbrohen më tepër se që duhet nga qeveria.
- (Pjesëtarët e LGBTQ) apo/ Meshkujt që bëjnë seks me meshkuj mbrohen më tepër se që duhet nga qeveria.
- Do të turpërohesha nëse dikush nga familja ime do të kishte HIV-in.

Për pyetjen numër 19:

- Personat me HIV nuk duhet të punojnë
- Personat me HIV nuk duhet të martohen
- Punëtorët e seksit nuk duhet të martohen
- Personat që injektojnë droga nuk duhet të martohen

- Meshkujt që bëjnë seks me meshkuj nuk duhet të martohen
- Anëtarët e këtyre grupeve nuk duhet të kenë fëmijë
- Anëtarët e këtyre grupeve duhet të izoloohen nga pjesa tjetër e shoqërisë për sigurinë e shoqërisë
- Do t'i sugjeroja ndërprerjen e shtatzënisë çdo anëtari të këtyre grupeve
- Mendoj se fëmijët me HIV nuk duhet të vijojnë mësimin në klasën e njëjtë me fëmijët tjerë
- Personat me HIV janë të pamoralshëm
- Anëtarët e këtyre grupeve duhet të turpërohen nga vetja
- Meshkujt që bëjnë seks me meshkuj e meritojnë të marrin AIDS-in
- Janë punëtorët e seksit ata që përhapin HIV-in në komunitet
- Shumica e anëtarëve të këtyre grupeve e meritojnë atë që i gjen
- Shumica e anëtarëve të këtyre grupeve kryejnë krime duke qenë të tillë
- HIV është dënim nga Zoti
- Më së miri do të ishte që këto grupe të sterilizoheshin

Përgjigjet e mundshme për këto pyetje ishin si në vijim:

- Pajtohem plotësisht
- Pajtohem deri diku
- Nuk e di
- Nuk pajtohem
- Nuk pajtohem aspak

Në të gjitha deklaratat e lartpërmendura, opsioni "nuk e di" u kodua jashtë bazës së të dhënave dhe opsioneve të tjera iu dha një vlerë. Megjithatë deklarata ishte negative nëse do të zgjidhej opsioni "pajtohem plotësisht", do të merrte rezultatin 1, nëse zgjidhej opsioni "pajtohem disi", ai do të vlerësohej në 2; "pajtohem disi" u vlerësua në 3 dhe "pajtohem plotësisht" u vlerësua më i larti, në 4.

Shkurtimisht, nëse një person nuk do të pajtohej me sugjerimin ose deklaratën negative për popullatën kyçe në shërbim për HIV, ata ishin të koduar si persona që kishin më pak stigmë dhe potencial më të ulët të diskriminimit. Prandaj, rezultati më i lartë i mundshëm, i cili është 4, nënkupton nivele të ulëta të stigmës dhe diskriminimit dhe rezultati më të ulët të mundshëm, që është 1, do të thotë nivele shumë të larta të stigmës.

Pasi përgjigjet e secilit rast në bazën e të dhënave u vlerësuan me metodën e shpjeguar më lart, u llogaritën vlerat mesatare për demografi të ndryshme dhe pyetje të ndryshme.

Hulumtim i zbatuar nga:

Projekt i porositur nga:

inTegra

Me mbështetjen financiare dhe teknike të:

